

tidsskrift.dk

Nogle Bemærkninger i Anledning af de sædvanlige Beretninger om Torben Oles Henrettelse og Dyvekes Død,

Historisk Tidsskrift, Bind 1. række, 3 (1842)

Link til pdf:

http://img.kb.dk/tidsskriftdk/pdf/hto/hto_1rk_0003-PDF/hto_1rk_0003_96709.pdf

Link til webside:

<http://tidsskrift.dk/visning.jsp?markup=&print=no&id=96709>

pdf genereret den : 28/5-2008

Nogle Bemærkninger

i Anledning af de sædvanlige Beretninger om Torben
Dres Henrettelse og Dnyveks Død,

af

J. E. Nohmann.

Iblandt de Henrettelser, eller, om man hellere saa vil kalde dem, de Justitsmord, der i sin Tid bidroge til at stemple Kong Christian den Anden som en vilkaarlig Tyran, og af hvilke man tog Anledning til at udraabe ham for et Umenneske, der havde overtraadt alle Retfærdighedens Love, er Slotsherrens paa Kiøbenhavns Slot, Torben Dres, Domsældelse og Henrettelse vistnok en af de mærkeligste. Heller ikke kan det negtes, at denne Begivenhed vilde være et af de stærkeste Vidnesbyrd om det Rigtige i hiin strenge Charakteristik, dersom det virkelig dermed i Gæt og Alt hang saaledes sammen, som baade udenlandske og indenlandske Historiekrivere vedblive at fortælle den. Jo oftere jeg imidlertid har gennemlæst den hele Fortælling hos disse Historiekrivere, og veiet den ved Siden af de Efterretninger, paa hvilke den er bygget: desto mistænkeligere er den almindelige Fremstillingsmaade forekommen mig, og det er bleven mig stedse klarere, at ikke mindre her, end ved enhver af Beskyldningerne mod Christian den Anden for vilkaarlig Grusomhed, er en streng Kritik saare fornøden, for at adskille Sandhed fra Digt, fra Fordreielser og vilkaarlige Tilfætninger. Allerede dette er en vigtig Omstændighed, som ikke maa lades upaa-agtet, at alle de Beretninger, der fra først af enten have

skildret eller omtalt Torben Dres Sag, hidrøre fra saadanne Forfattere, der vise sig som Kongens Alvindsmænd.

For 26 Aar siden foretog Overlærer Behrmann sig at levere en kritisk Bearbejdelse af Christian den Andens Historie; men da han ikke fandt nye Kilder til Oplysning om den her nævnte Sag, maatte han lade sig nøie med de gamle. Vel erkendte han, at disse vare „partiske og utilforladelige“¹⁾, men forsømte dog at underkaste dem en kritisk Behandling; hans Fremstilling blev derfor i Hovedsagen den sædvanlige, kun udpyntet med nogen Romantisk i Fortællingsmaaden; og Doctor Baden, der allerede tilforn havde rost dette Ufsnit som et af de bedste i Behrmanns Arbejde²⁾, afveg i sin Danmarks Historie heller ikke fra sine Forgængere. Saaledes er Torben Dres Sag vedbleven at staae som en af de mørkeste Episoder i Christian den Andens Historie; den ene nyere Historie-skriver fortæller den ligesom efter den anden, og sætter stedse stærkere og stærkere Farver paa Skildringen, uden at prøve om Kritiken Intet kan have at indvende mod den sædvanlige Fremstilling. I Hr. Allens nye „Haandbog i Fædrelandets Historie“ er saaledes Christian den Andens Forhold atter bleven karakteriseret i de stærkeste Udtryk, i Forening med adskillige Uttringer, der efter min Overbeviisning maae ansees for historiske Urigtigheder. „Sigbrits Anseelse — saaledes lyder Fortællingen — beroede ikke paa hendes Datters Forhold til Kongen; thi hun bevarede den længe efter Dyvekes Død i Aaret 1517. Dette Dødsfald foranledigede en af Christian den Andens meest tyranniske Handlinger. Torben Dre, Slotsherre i Kiøbenhavn, var bleven forelsket i Dyveke, og skal endog have tænkt paa at ægte

¹⁾ Behrmann. Christian II. Historie Fort. p. XI.

²⁾ G. E. Baden, Erindringer, Anm. og Rettelser ved Chr. II. Hist. af Behrmann S. 37—38.

hende; og, da hun døde saa pludseligt, opstod det Rygte, at hans Familie, for at hindre en saa usømmelig Forbindelse, havde ladet hende forgive. Tillige blev Kongen, ved en af Torben Dres Skrivere, Hans Faaborg, underrettet om dennes Kiærlighed til Dyveke, og, da han selv spurgte Slots-herren derom, forfulgte denne ikke heller, at han havde næret en uskyldig Tilbøielighed for Dyveke. Men hvad enten Kongen troede, at der havde fundet noget utilladeligt Forhold Sted mellem Dyveke og Torben Dre, eller ansaae dennes Familie for skyldig i hendes Død, besluttede han at hævne sig. Han lod Slotsherren anklage for Rigsraadet, som den, der havde besmittet hans Egteseng; men dette frifiendte naturligvis den Anklagede for denne urimelige Bestydning. Da Kongen hørte Rigsraadets Dom, udbød han forbittret: „Derfor jeg havde saa mange Venner i Rigsraadet, som Torben Dre, vilde der nok være falden en anden Dom; men om Torben Dre havde en Hals saa tyk som en Tyr, skal han dog miste den.“ Uagtet Rigsraadet var den eneste lovlige Domstol for en Adelsmand, og de almindelige Retsvedtægter fordrede, at Enhver skulde dømmes af sine Eigemænd: lod Kongen en Ret nedsætte, bestaaende af 12 Bønder fra Rishavns Omegn, som affagde den intetsigende Dom, at ikke de, men Torbens egne Gierninger fældede ham. Derpaa lod Kongen Torben Dre henrette, uagtet dennes mægtige Slægt, Dronningen selv og hele Hoffet gif i Forbøn for ham³⁾.

Denne Fremstilling har foranlediget mig til at tage de gamle Beretninger frem paa ny, og deres Giennemlæsning har atter bekræftet mig i den Overbeviisning, at Torben Dres Sag umueligen ganske kan have forholdt sig saaledes, som den

³⁾ Møns Haandbog i Fædrelandets Hist. 279—280.

er fortalt af Behrman, Baden og nu tilsidst af Allen; men at en næiere Undersøgelse maa lede til et Resultat, der ei kan andet end kaste et formildende Lys paa det Forhold, Christian den Anden udviste ved denne Leilighed. Uagtet nu efterfølgende Bemærkninger ingenlunde ere at ansee som en udtømmende Undersøgelse af Sagens hele Sammenhæng, ville de maaskee dog ikke være uden al Interesse for det historiske Lidskrifts Læsere, og mueligen henvende en dueligere Kritikers Opmærksomhed paa en Begivenhed, hvis rette Sammenhæng vel kunde fortjene en grundig Belysning.

En saadan Undersøgelse vilde, naar man gaaer ud fra det bestemte Factum, Torben Dres Død, paa en naturlig Maade falde i tre Hoveddele:

- 1) Om den Forbrydelse, hvorfor Torben Dre blev anklaget, domfældet og henrettet.
- 2) Om de Grunde, der bestemte Kongen til at anklage ham; hvortil kan føies:
- 3) Om Dres og Dyvekes gjensidige Forhold til hinanden, og Skriveren Faaborgs Forhold til dem begge. — Ell disse tre Hovedspørgsmaal skulle de følgende Bemærkninger fornemmelig tage Hensyn.

I.

Om den Forbrydelse, hvorfor Torben Dre blev anklaget, domfældet og henrettet.

Alle sildigere Historieforfattere have angivet Aarsagen til Anklagen imod Torben Dre at have været den: at Kongen havde ham mistænkt for løbsagtig Omgang med Dyveke, deraf tog Anledning til den Beskyldning, at han havde besmittet den kongelige Seng — Allen siger endog „Gæteseng,” — og lod ham uskyldig henrette. Herom tale imidlertid de to ældste og

paalideligste Beretninger, der ere komne til vor Tid, ja maaſtee de eneste, der ſaa godt ſom ſamtidigen ere blevne optegnede om denne Begivenhed, ikke et Ord. Diſſe Beretninger ere nemlig: 1) det Retfærdiggjorelſes-Skrift, ſom Rigsraadet lod udgaae efter Kong Chriſtian den Andens Aſſættelſe; og 2) den ſaakaldte Skibbyiſke Krønike.

Begge diſſe Beretninger ſige med tydelige og beſtemte Ord, at den Forbrydelse, for hvilken Torben Dre blev beſkyldt og henrettet, var, ikke løſagtig Omgang med Dyveke, men at han ſkulde have taget hende af Dage ved Gift.

I Rigsraadets Manifest hedder det ſaaledeſ:

„Ligerviis han (Chriſtian den Anden) ogſaa den ærlige og „velbyrdige Torben Dre, en Riddermands Mand, ynkeligen til „Stam og Spot paa den ublyfærdiges Qvindes (Sigbrits) løgnagtige Beretning haver ladet halshugge, menendes, at han „ſkulde med Gift omkommet fornavnte Sigbrits Datter, alligevel han haver været uſkyldig, og af Rigens Raad „for ſaadan Tiltale er frigiort“⁴⁾.

Dette Vidneſbyrd er ſaa authentiſt og troværdigt, ſom noget hiſtoriſt Vidneſbyrd kan være; det er ei alene udſtedt kun ſer Nar efter at Begivenheden var forefalden, altsaa paa en Tid, da den endnu maatte være i friſt Minde, og netop denne Omſtændighed maatte, da Sagen var bleven behandlet ſaa offentlig og Beſkyldningen flere Gange offentlig udraabt, have været en vigtig Grund for Rigsraadet til at angive Hovedpunktet ſaa nøiagtigt ſom mueligt; men det er tillige udſtedt af de ſamme Mænd, der baade ſelv havde været Dommere i Sagen, og derefter indlagt Forbøn for Torben Dre, og altsaa bedſt maatte kunne vide, baade hvad der havde været Anklagens og Frikiendelſens Gienſtand, og Narſagen til Henrettelſen.

⁴⁾ Hvitfeldt. Fel. II. 1215.

I den skibbygte Krønike hedder det fremdeles (i Oversættelse):

„Samme Aar (1517) døde Dyveke, Christian den Andens
„Frille, af hvis Død den ugudelige og grusomme Fyrste søgte An-
„ledning til Manges, især to Adelsmands, Knud Pedersens og
„Torben Dres Fordærvelse, efterdi han haardnakket paa stod, at de
„havde sendt den syge Frille nogle forgiftede Kirse-
„bær, hvorefter hun døde. Men denne Kongens Beskyldning
„var blot Bagvaskelse. Ikke desto mindre blev desaaarsag Knud
„Pedersen straffet med Forviisning, men Torben Dre med Døden,
„rigtignok uretfærdigen, saasom han havde uskyldige Hænder i Hen-
„seende til Dvinden. — Han døde St. Andreæ Dag, siendt
„Legaten Angelus Arceboldus og hele Rigets Raad, en stor
„Mængde adelige Fruentimre, der utrosteiligen græd og sulkede
„— iblandt dem Dronning Elisabeth — gif i Forbøn for hans
„Liv hos den grusomme Konge; men forgiaves; endog Dronningens
„Bønner bleve afviste med Foragt, og ikke blot hun, men alle de
„Tilstedeværende bleve besværede.“

En kortere Beretning om samme Sag, som dog tiener til at fuldstændiggjøre de foregaaende, findes længere hen i samme Krønike, hvor Forfatteren, som det synes efter Indledningen til Frederik den Førstes Haandsæstning, opregner de Grusomheder, som tillagdes Christian den Anden; det hedder:

— „Med lige Grusomhed lod han endog en Adelsmand, Torben Dre halskugge, tvertimod hele Raadets Erklæring og Dom⁵⁾).

Det er endnu ikke afgjort, om den bekjendte Carmeliter Paul Eliæsen⁶⁾ eller en Anden er Forfatter til den Krønike, som indeholder disse Efterretninger; men hvo det saa end har

⁵⁾ Scriptor. Rer. Dan. II. 566. 573. I Frederik den Førstes Haandsæstning hedder det nemlig: „Ithem thestligest mod Hanns Radis Rødg⁷⁾ oc Domm loed halskugge Velbørdig Svend Torberne Dre.“
„Badens Afhandl. 3, 78.

⁶⁾ Ch. Olivarii vita Pauli Eliæ. S. R. D. II. p. 555.

været, viser Skriftet (der slutter med 1534) dog, at Forfatteren var samtidig med hiin Begivenhed, og har nedskrevet sin Fortælling i det høieste 17 Aar efter at den skete. Han maa altsaa kunne have havt temmelig noie Kundskab om Tildragelsens Sammenhæng, og da han baade skrev anonym og forfattede sin Krønike, ei for sine Samtidige, men for Efterverdenen: saa er der ingen Grund til at antage, at han skulde have lagt Dølgemaal paa nogen af de enkelte Omstændigheder, som vare ham bekendte angaaende Torben Dres Sag. — Nu kunne vi spørge: hvad har da denne Forfatter kiendt til Sagens enkelte Omstændigheder? Det Svar, som fremgaaer af hans Skrift, er følgende: han har for det første kiendt Indholdet af Rigsraadets Manifest, da han udtrykkelig omtaler det ⁷⁾; derefter kunde han altsaa nok berette, baade at Kongen havde anlagt Torben Dre for Dyvekes Forgiftelse, og at Rigsraadet havde frikiendt ham; ligesom han ogsaa af samme Kilde kunde have opt Efterretninger om Henrettelsesmaaden. Men han har kiendt flere Omstændigheder end dem, som Rigsraadets Manifest indeholder. Thi hans Fortælling viser dernæst, at han havde Kundskab om, at Dyvekes Død blev anseet for at være bevirket ved forgiftede Kirsebær, samt at Knud Pedersen (Gyldestjerne) var indviklet i Sagen og blev straffet med Forvilsning ⁸⁾. Fremdeles kiendte han ogsaa det venstabelige Forhold, der havde fundet Sted imellem Dre og Dyveke ⁹⁾, ligesom ogsaa den Forbøn, der var indlagt for Dre efter dennes Frikiendelse af Rigsraadet, uden at han dog med et eneste Ord antyder, at hiint Forhold var

⁷⁾ l. c. 576, hvor han fortæller Kongens Flugt: *posteaquam jam ab illo descivissent universi procures, magistratus, et inquilini regni, per litteras patentes, quibus defectionis causas copiosissime prodiderunt.*

⁸⁾ Jof. den i Teksten ovenfor anførte Oversættelse af Forf.s Fortælling.

⁹⁾ „Torbernum Oxe — Regis concubine, nomine Columba, vehementer charum.” l. c. pag. 565.

Gienstand for nogen Anklage. Endog Dres Personlighed synes han at have kiendt temmelig nøie, hvis man dertil tør slutte sig af den Skildring, han giver af hans Charakter. — Vel kan det ikke negtes, at denne Forfatter, der efter alle Kiendemerker har været en Munk, betragter Alt, hvad der angaaer Religionen og Kirken, efter en Munks snevre og eensidige Synsmaade, og at hans Domme over Personer og Begivenheder ofte, som en Folge deraf, blive vrang og stærke; men i Beretningen af historiske Kiendsgjærninger viser han dog baade Sandhedskjærlighed, Oprigtighed og Bekjendtskab til sin Tids Forhold. Denne hans historiske Paalidelighed i flere Henseender har ogsaa Behrmann erkendt ¹⁰⁾, men har alligevel ikke ændset hans Beretning om den her nævnte Begivenhed.

Dersom vi nu ikke besad andre end hine to Efterretninger om Torben Dres Sag, maatte det her omspurgte Punkt kunne ansees for afgjort, og al videre Undersøgelse være overflødig. Men der gives netop to andre temmelig udførlige Beretninger, der i nogle Dele stemme nøie overeens baade med hinanden indbyrdes og med hine allerede anførte to Efterretninger, i andre derimod betydeligen afvige deraf; og det er denne Omstændighed, der gjør Kritiken her nødvendig. Den ældste af disse to Beretninger er forfattet af Christian den Andens første Historiefriver, Hans Svaniug. Da Dyveke døde og Torben Dre blev henrettet, var han som en Dreng paa 14 Aar Discipel i Kiøbenhavns Latinskole. I denne unge Alder var han Vidne til de Begivenheder, som foregik i Christian den Andens bevægede Tid; som Skolediscipel og en fattig Bondesøn levede han i meget simple Forhold. Men ogsaa i disse hørte han de almindelige Rygter, Gisninger og Slutninger om Dagens Begivenheder og deres Sammenhæng, hvorved naturligtvis fremkom

¹⁰⁾ Behrmann, Christ. II. Hist. Fort. p. XXXXIII.

mangen Sammensætning af Sandt og Falskt — Noget, som til enhver Tid maa blive Tilfældet i en By som Kiøbenhavn, især i en Kreds af saadanne Omgivelser, som de, hvori Svanings Ungdomsliv bevægede sig; uden at det er tænkeligt, at det i hans Alder og Stilling faldt ham ind at undersøge det Grundede eller Ugrundede i Noget af det, han hørte. Begivenheden med Dre og Dyveke maatte som et enestaaende Factum snart træde i Baggrunden for de store og mægtige Begivenheder, der Slag i Slag fulgte derefter igennem en heel Menneskealder, og saaledes henrandt for ham i det mindste over 36 Aar, førend han som kongelig Historiograph under Frederik den Anden tænkte paa at skrive Christian den Andens Historie. Her fandt han kun Eidet optegnet for sig; det kongelige Archiv var lukket, saa han ei engang synes at have kiendt Rigsraadets ovennævnte Manifest. Materialierne til sit Arbejde maatte han da for en stor Deel samle af sin egen og Andres Huskommelse. Dette antyder han selv paa flere Steder i sin Bog. Saaledes har han, ifølge sin egen Utring, øst Beretningerne om Kongens Barndom af gamle, troværdige Folk ¹¹⁾, og navnlig især af Hans Møenbo, der i sin Tid havde været Christian den Andens Præst. Denne Mand fulgte Kongen paa hans Flugt til Holland, tjente siden hans Søster Markgrevinden af Brandenburg, og fik efter Christian den Andens Fængselsskik Tilladelse til at vende tilbage til Danmark. Her levede han i flere Aar efter sin Hjemkomst som Kanik i Bisborg, hvor Svaning da erholdt de nævnte Efterretninger af

¹¹⁾ — „quod ab hominibus fide atque autoritate præstantibus sæpius referri audierim;” nemlig om Aben paa Nyborg Slot, der bar Prindsen op paa Slotstøtten. Svaning, Christiannus II. p. 2. Om den blodsige Haand, og Graaden før Fødselen, — „cum vulgo hæc jactentur, et quidem ab hominibus præstantibus, qui puero in infantia præsto aderant.” p. 6.

ham ¹²⁾). Fortællingerne om Kongens første Bekendtskab med Sigbrit og Dyveke i Norge, har han rimeligviis selv samlet af mundtligt bevarede Sagn i dette Rige, da han i Aaret 1518 fulgte med Prindsen, siden Kong Frederik den Anden, paa dennes første Hyltingsreise til Norge; herpaa hentyder han, i det han siger, ved at fortælle om hiint Bekendtskab, at han selv 1518 har seet Rudera af det Steenhuus, Kongen lod bygge for Dyveke i Opslo ¹³⁾). Hvad han beretter om Maa-den, hvorpaa Rigsraaderne behandlede af Sigbrit, i det de undertiden om Vinteren stode og frøs udenfor hendes Dør, indtil Kongen kom ud fra hende, grunder sig paa Autopsie ¹⁴⁾; men Beretningerne om Sigbrits Forhold mod de kongelige Børn, om hendes Trolddom o. s. v. hvile blot paa Rygter ¹⁵⁾). Hvad endelig Fortællingen om Dres Sag i Særdeleshed angaaer, da grunder ogsaa Noget af dennes Indhold sig hos Svaning paa Rygter og Folkesnak, som vi nærmere skulle see i det Følgende; og det hele Indhold synes at vidne om, at han ikke har havt meget Andet end mundtlige Kilder. Deels var vel, efter hiin Tids Rettergangsmaade, neppe Noget for-handlet skriftligt i Sagen, og om end Rigsraadets Dom har været beskrevet, hvilket vel endog kan omtvivles, saa røber dog hans Fortælling, at han ikke har havt den i Hænde; deels kiendte han ikke den skibbyiske Kronike, som dengang endnu ikke var kommen for Lyset. Den hele Beretning hentyder da,

¹²⁾ Ex cuius ore pleraque quæ de infantia Christiæni regis commemoravi, percepi. l. c. S. 18.

¹³⁾ — reliquias tamen ac rudera eius (domus lapideæ) ego Joannes Svaningius vidi anno 1518, quum &c. l. c. S. 63.

¹⁴⁾ „Vidi ego Joannes Svaningius.” S. 81.

¹⁵⁾ „Sparguntur interea temporis in vulgus Hafniæ verba nonnulla inauspicata quidem illa, atque admodum dura, quæ ex ore Sigbrittæ excepta, brevi temporis momento, per universam urbem Regiam sic dissipantur.” &c. S. 178 o. flg.

som sagt, paa, at den for Størstedelen er sammensreven deels efter Rygter, han havde hørt i sin Ungdom, af hvilke vel Levninger endnu vare tilbage, da han forfattede sin Historie; deels maaskee og af mundtlige Utringer af den ovennævnte Hans Moenbo, især hvad der angaaer Kongens Meninger, Mistanke o. desl. Thi der er dog al Formodning for, at denne Mand, der stod i en saa nær Forbindelse med den kongelige Familie, temmelig nøie har kendt Forholdene ved Hoffet; selgelig vel ogsaa, hvad der gik for sig ved Dyvkes Død og Dres Domsfældelse og Henrettelse; og det er neppe tænkeligt, at Ewanings Samtaler med Hans Moenbo blot have dreiet sig om Kongens Barndom.

Naar vi altsaa tænke os, hvorledes den Beretning om en saa enkeltstaaende Begivenhed, som den her omtalte, maatte blive, der alene kunde sammensættes af de Levninger, som efter et Tidsrum af omtrent 40 Aar maatte være tilbage i en Ods dings Hukommelse eller i de Sagn, der mundtlig havde forplantet sig derom; saa kunne vi ikke undre os over, at den, som en Blanding af historiske Momenter, Brudstykker af Rygter, Giesninger o. desl., blev meget ufuldstændig og usammenhængende, om endog Forfatteren var nok saa sandhedskærlig. Dog maa det her ikke lades ubemærket, at Ewaning ikke betragter Christian den Anden med milde Øine, men sælber mange strenge Domme over hans Færd; desuden gjorde sikkert ogsaa de Forhold, i hvilke han levede som Historiograph, midt iblandt den mægtige Adels i Frederik den Andens Tid, en vis Circumspection og Forsigtighed nødvendig, hvorved maaskee Meget blev fortiet, Meget blot antydet, der, omstændeligere fortalt, vilde have kastet et klarere Lys over den hele Begivenhed. Med alt dette nærmer sig alligevel Hovedindholdet af Ewanings Fortælling om Dres og Dyvkes Sag meget til hine to ældste Efterretninger, i Rigsraadets Manifest og i den skibbyiske Kronike,

hvorefter disses historiske Troværdighed endmere bestrykes, og Ingen skulde saa let være falden paa at fortælle Begivenheden saaledes, som det nu almindeligen skeer, hvis den ikke under Hvitfeldts Haand — da denne Forfatter som Aristocrat maatte betragte Christian den Andens hele Person og Forhold i det mørkeste Lys — havde faaet en særegen Vending, og hans Fremstilling i den følgende Tid var bleven benyttet som den vigtigste, ja næsten som den eneste Kilde.

Her opstaaer da et nyt Spørgsmaal: i hvilket Forhold staaer Hvitfeldt til Ewaning som Historie-skriver? — Til at besvare dette Spørgsmaal udførligen, vilde udkræves en nøiagtig Sammenligning af begges Værker og en kritisk Undersøgelse af deres Uoverensstemmelser — en Undersøgelse, der naturligvis her ei kan være min Sag. Jeg vil derfor indskrænke mig til korteligen at berøre deres gjensidige Forhold, forsaavidt dette kan vedkomme Gienstanden for nærværende Bemærkninger. Og her bliver da Hovedspørgsmaalet dette: hvorvidt Hvitfeldt har benyttet Ewaning, eller fortalt efter selvstændige Kilder? I Fortalen til Christian den Andens Historie, hvor Hvitfeldt omtaler sine Kilder, nævnes Ewaning ikke udtrykkelig, derimod omtaler han foruden Documenter og nogle Krøniker, ogsaa „Opskrivelser.“ Om Ewanings Manuscript — det trykte Udtog udkom nemlig først 1658 — er at regne blandt disse, kan altsaa ikke deraf sees. Behrmann anseer det ligefrem for en afgjort Sag. Ved en Sammenligning imellem begge Forfatters Arbejder træder ogsaa strax den Mærkelighed frem hos Hvitfeldt, at denne i sine Beretninger om Christian den Andens Barndom, hans Forhold til sin Fader, til Sigbrit og Dyveke, og overhoved hans personlige og huuslige Liv, i det Hele stemmer ganske overens med Ewaning; ikkun med den Forskiel, at hvad der hos den sidste er fortalt i en vidtloftig og langtrukken Latin, er hos hiin som

ofteft fremsat i sammentrængt Korthed; skundom er en og anden Bemærkning, en og anden Efterretning tilføjet eller udeladt; men skundom forekomme ogsaa hele Sætninger, der synes at være en ligefrem og næsten ordret Oversættelse af Svanings Latin¹⁶). Hvad i Særdeleshed Begivenheden med Torben Dre, Dyveke og Faaborg angaaer, da forekomme vel i Beretningerne derom nogle Usvigelser, men dog meest i uvæsentlige Ting, der vistnok kunne anses for Rettelser af Hvitfeldt som den yngre Forfatter, der maaskee nok har havt flere Optegnelser for sig end Svanings alene. Da de følgende Bemærkninger ville udhæve de vigtigste Overensstemmelser og Usvigelser, vil jeg kun henpege paa enkelte. Saaledes taler Hvitfeldt alene om Sigbrits Mening, at Dre skulde ægte Dyveke, og hans Benneris Frygt for denne Forbindelse; Svaning derimod lader Kongen undervejs til Roeskilde overlægge med sig selv, hvorledes han skulde rydde Faaborg af Væsen, og beretter ene

¹⁶) Til en sammenlignende Prøve anføres her nogle faa Steder: Svaning S. 1—2: *Christiernus secundus, primogenitus Joannis regis, ex Christina, Ernesti ducis superioris Saxoniae atque Electoris filia, nascitur Nyburgi, quod est oppidum in littore maris Baltici situm, in Fionia insula, arcem regiam adjunctam habens, in qua in hanc lucem editus, Anno 1481. die 2. Julii, hora 2. pomeridiana, minuto 16. Eodem anno Christiernus primus Oldenburgensis, avus eius quem nomine hic referebat, in fata concessit.* — Hvitfeldt II. S. 1093: „Mar 1481. Den 2. Dag Julii, ved tu Glett effter Middag, føddis Hertug Christiern, som siden kaldedis Kong Christen den Anden, til Nyborg udi Fyn, aff Kong Hans oc Dronning Kirsfine, som var Hertug Ernstis Datter aff Soren. Marit dereffter døde hans Faberfader, Kong Christen den første aff Oldenborg, til Rjæbenhaffn. — Svaning S. 6: *Nam in genitura alteram manum planam explicatamque, alteram in pugillam contractam extulit: quam cum obstetrix explicasset, intus squalidam cruoreque plenam manum invenit. Quo ostento, attonita facta, quum hoc parenti infantis commemorasset, nihil reticuit ille, sed palam humani sanguinis immanem effusorem filium fore prædixit.* — Hvitfeldt I. c. — „Dg udi Fødselens Time at være fremkommen med den ene Haand oplat, den anden knot. Hvilken optagen aff Jordemoderen, sands

Angivelsen af Faaborgs Omgang med Dyveke, samt Rygterne efter Faaborgs Død og Rigsraadets Plan at fjerne Dyveke fra Kongen. Ewaning angiver som Torbens Rettersted vicus Rosarum 2: Rosengaarden, Hvitfeldt derimod St. Giertruds Kirkegaard; men at disse to Venøvelser dog kun angive eet og samme Sted, viser Pontoppidan *). Ewaning lader Duebrodrene, Hvitfeldt Graabrodren række Torben Sacramentet; Ewaning siger, at Dre blev begravet hos Graabrodre, Hvitfeldt i Helliggeistes Huus; Ewaning tillægger alle Stænder Hædet til Kongen, Hvitfeldt ifkun Adelen; Ewaning lader Faaborg blive jordet paa Frue-, Hvitfeldt paa Graabrodre-Kirkegaard. Bistnok ere disse og mange flere smaa Afvigelser, som ved en uoiagtig Sammenligning ville findes i begge Beretninger, ifke uvigtige for Kritiken; men Lighederne og Overeensstemmelserne ere iglen saa betydelige og i Dine faldende, at det vil være vanskeligt at negte, at den yngre Forfatter har lagt den ældre til Grund. Begge Fortællinger have den samme Gang i det Hele, de samme Afdelinger i det Enkelte, der forbindes ved de

den fuld aff Blod oc Stim. Betegnenis, hand skulle bliffve it blodgierigt Menniske. — — Ewaning S. 37: — „ac seorsim eidem (Bispen af Hammer) scribens, orat, ut advenientem filium in gubernatione regni bonis consilis, et salubribus admonitionibus, ad optima quæque sedulo exhortetur, serio mandans filio, ut per omnia huius viri consilia sequatur, cuius fidelitatem integritatemque, in multis dubiisque rebus suis sæpe cognitam perspectamque haberet.” — Hvitfeldt S. 1095: „Hans Herre Fader tilskreff særbelis Biép Carl aff Hammer, der han sende Sønnen til Norge, at hand den unge Herre vilde raadsøre, oc udi alle maade imod hans Whørige og Wtydige lade sig være befallit. Prins Christiern fick Befalning, at holde sig efter samme Biépis Raad, hvis Trostloff hans Herre Fader nocksom vaar bevist.” — Ewaning S. 73: „Mortuo Patre, non diu cunctatus filius, quod novos motus formidaret, quæ ad sepulturam spectarent, omnia summa celeritate parat.” — Hvitfeldt 1099: „Hans Søn itebe flux med hans Begravelse, fordi hand besørgebe sig ny Oprør oc Krig.”

*) Origines Hafn. p. 165.

samme Overgange, og ikke faa Sætninger i den yngre Fortælling synes at være en næsten ordret Oversættelse af den ældre. — Resultatet af denne Sammenligning maa derfor, efter min Formening, blive dette, at Hvitfeldt har lagt Svanings Beretning til Grund, men under sin Bearbejdelse søgt deels at rette den, deels at gjøre den fuldstændigere efter andre skriftlige Optegnelser og mundtlige Sagn; men alt uden tilbørlig Kritik — da han endog lader, som om han ikke kender Rigsraadets Manifest, hvilket han dog siden selv meddeler — og uden Omhu for Consequents i Fortællingen.

De Forandringer, der, som meldt, ere skeete ved Hvitfeldts Fortælling om Dre og Dyveke, og den Skædesløshed, hvormed den i det Hele er redigeret, synes at være Aarsagen til, at de følgende Historiekrivere, som ei kritisk nok benyttede sig af hans Beretning, have givet en i Hovedsagen urigtig Fremstilling af den hele Begivenhed. Jeg siger: ei kritisk nok benyttede sig af hans Beretning — thi ellers maatte de dog have bemærket, at Hvitfeldt slet ikke har været consequent under dens Bearbejdelse, men har indviklet sig selv i flere Modsigelser, hvor dog alligevel den historiske Sandhed stræber at trænge igennem. Ved at sammenligne Svanings og Hvitfeldts Fortællinger, baade med hinanden indbyrdes, og med de to ovenfor (S. 85 og 86) meddeelte Beretninger, bliver altsaa Hovedspørgsmaalet: om de i Henseende til den Forbrydelse, hvorfor Torben Dre blev beskyldt og henrettet, alle indeholde det Samme, eller ikke?

At det Første er Tilfældet, haaber jeg, de følgende Bemærkninger skulle godtgjøre. Da disse Bemærkninger ville komme til at støtte sig baade paa Svaning og Hvitfeldt, synes det fornødent, at begges Fortællinger opstilles ved Siden af hinanden, hvorved deres Overensstemmelse og Afvigelse fra hinanden bedst vil falde i Øine; og da desuden Svanings Bog

er meget sjelden, og det ofte vil komme an paa de enkelte Uds tryk, har jeg fundet det rigtigst at føle hans latinske Original heel og holden jevnside ved Svitsfeldts danske, og ved Tal-afdelinger at henvise til de enkelte Momenter hos begge. Disse to Fortællinger lyde da saaledes:

Evaning.

Svitsfeldt ¹⁷⁾.

Libr. secund. Cap. II.

[1.] IIX. Anno proxime insequenti, qui a reparatione generis humani 1516. erat, primarius scriba in arce Hafniensi nomine Joannes, Foburgi, quod est oppidum in Fionia Insula maritimum, ex obscuris ortus parentibus, ob peculatus suspicionem, ac plerisque aliis de causis, agente contra ipsum illustri Viro Torberno Oxe, ejusdem arcis præside, 10. die Novembris ante Hafniam in crucem agitur.

[2.] Qui postquam operam suam ac diligentiam aliquamdiu in ministerio Christierno Regi probasset, facile se sua industria sic in familiaritatem ejus insinuavit, ut postulatis ipsius Rex semper benigne annueret, vana igitur hac Regii favoris præsumptione, homo levis vehementer inflatus, alios omnes cujuscunque dignitatis seu conditionis essent in aula susque deque ferens, præ se despicere coepit, maxime vero Torbernum Oxe, præfectu marcis Regiæ, calumniose circumveniundo ad Regem

[1.] Udi det Aar 1516 lod Torben Dre, Hovedsmand paa Kiøbenhavns Slot, den 10de November hange Slotsfriveren sammesteds ved Navn Hans Skriver Taa borg, for hans Utroffabs Skyld, som ham blev anmodet.

[2.] Denne Hans Skriver, efter, efter han havde tiend en Tid lang, blev han Kong Christiern bekendt, saa han holdt meget af ham, hvorover han tog sig et stort Mod til, og foragtede nu Andre hans Lige, Han havde advaret og hvistet Kong Christen udi Dre, at Torben Dre Lehnsmanden, skulde omgaaes noget rundeligere som Dyveke, hans Boelstak, end ham hørde, [og var

¹⁷⁾ Evanings Text er ordret aftrykt; i Svitsfeldts er blot optaget den nu brugelige Skrivemaade.

detulit, quod cum Columbula, ipsius Regis concubina, in thorum Regium conjecta, liberius collusisset, atq[ue] hoc nomine ipsum suspectum reddidit.

vel noget derom, at Sigbrit hendes Moder tilstedte hende, at stille sig venlig an imod Torben Dre, fordi hun var udi Meningen, at Torben skulde villet havt hende til ægte, og Kongen skulde lagt en Haand derhos.]

[3.] Cumque idem Joannes clementem Regem se habere intelligeret, præsenti usus occasione, subinde alia, atque alia beneficia ab eo postulavit. Quæ etsi juxta votum consequabatur, nihilominus plura petere, atque assiduis postulatis Regem defatigare non destitit, adeo ut assidue eadem audire tandem Regem pertæduit.

[3.] For saadan Førelse og Svalders Skyld, han fremkom med, stundom med Et, og stundom med et Andet, forhvervede (han) sig Kongens Gunst, og derofter blev han dristig, at udbede af Kongen undertiden een Forlehnning, undertiden en anden; men hans Sierrighed fik ikke Ende eller Afslut, saa Kongen omsider blev fedt af ham.

[4.] Moritur interea temporis Canonicus Roschildiæ, cujus Canoniatum cum Joannes scriba sibi a Rege conferri peteret, annuit quidem Rex suo more; sed quia eodem tempore Hafnia egressus, iter in Cimbriam facere instituerat, Roschildiam sequi se scribam jubet, super canonicatu literas ibi accepturum.

[4.] Og det handte sig, at en Kanik er død til Roschild, hvis Kanikdom fornævnte Hans Skriver strax udbad, og fik Bevilling derpaa. Men fordi Kongen var færdig samme Tid at drage til Jylland, blev ham befalet at efterfølge til Roschild, om Brevet.

[5.] Interim in itinere Rex secum cogitans de importunitate scribæ, quod quo plura accipiat beneficia, eo majora petere non erubescat, inextinguibilem ejus cupiditatem secum aversatus, simul illum exosum clam habens,

[5.] Men paa Veien betænkte Kongen sig, at han aldrig kunde forusie denne Skriver: befoel saa strax han kom til Roschild, at en af Secretairerne skulde komme

quod et ipse cum Regis Concubina consuetudinem clam habere delatus esset, de scriba tollendo e medio secum in via deliberat. Nam ut natura facilis erat Christiernus ad recipiendum in suam familiaritatem, atque ad evehendum ad summas dignitates, quos semel probaret: ita levi de gradu, et ad conjiciendum eosdem in maximas acerbitates, idem semper ver

fuit paratissimus. Cum itaque Roschildiam ventum esset, scribam Cancellariæ Rex ad se vocat, jubet scribere literas ad Torbernum Oxe, capitaneum præfecturæ Hafniensis, ut a Joanne scriba, quamprimum domum rediret, rationes dati acceptique exigat. In quibus si quid desideratum fuerit, jure cum eo agat; hanc vulgo ajunt literarum summam fuisse, quas perferendas Rex in manum scribæ dari jubet.

[6.] Quibus præfecto redditis ac lectis, rationarios libellos suos scribam proferre Torbernus jubet. Proferuntur quidem libelli, ac subducuntur rationes, sed sublevatorum nulla sibi certa constabat ratio, quod nonnullæ pagellæ e rationario (uti querebatur scriba) avulsæ desiderarentur; scriba itaque in vincula conjectus, qua morte plectendus sit de liberatur. Lata postremo sententia, cruci adjudicatus, suspenditur.

[7.] IX. Rex interea aberat longius, uti dictum est, in Cimbriam Septentrionalem Regni profectus. Sparguntur continuo varii de suspensio scribæ Hafniæ rumores, alii quos stulta sua arrogantia offenderat, meritis dedisse poenas, nonnulli indigne

til ham, han fik saa Befaling, at skrive et Brev til Dre, at han med det første skulde fordre Regnskab af Hans Skriver, og have et skarpt Indseende derhos, og hvis Mangel deri kunde findes, skulde han med Hietten lade ham derfor tiltale, hvilket Brev Kongen fik Hans Skriver i sin Hænde.

Cum itaque Roschildiam ventum esset, scribam Cancellariæ Rex ad se vocat, jubet scribere literas ad Torbernum Oxe, capitaneum præfecturæ Hafniensis, ut a Joanne scriba, quamprimum domum rediret, rationes dati acceptique exigat. In quibus si quid desideratum fuerit, jure cum eo agat; hanc vulgo ajunt literarum summam fuisse, quas perferendas Rex in manum scribæ dari jubet.

[6.] Da Torben Dre det fik, fordrede han Regnskab af Hans Skriver, og var ham ikke god tilforn; men han kunde ikke komme til Regnskab, fordi han blev flagede, der skulde være revne nogle Blade af hans Udgiftsbog, hvorover Hans Skriver blev kastet i Fængsel, siden dømt til at hænges.

[7.] Om hans Død sagde Somme, han havde fanget hans tilbørlige Løn, nogle, at han var udfyldig, Andre, at man havde ileet for hastig med ham, eftersom hver var ham tilgenegen. —

sublatum, ac præpropere ad mortem Kongen var forreist udi de
cum eo acceleratum esse clamitant, Dage ad Nørre-Byland;
sed hos vulgi rumores, longe lateque kommer saa igien til Kiøbens
dispersos, Rex Hafniam reversus suo havn, da talede man Intet
adventu dispulit. om Hans Strivers Død.

[8.] Quieverunt ergo hi rumores [8.] Men Haret derefter
in sequentem annum, qui a partu 1517 blev Dyveke hasteligen
Virginis 1517. erat, in quo quum syg og døde, og blev lagt udi
Columbula Regis Concubina subito Helsingørs Klosterkirke.
gravi morbo correpta, decessisset,

[9.] rumores de suspensio scriba, [9.] Almindelig Ord
qui per totum Anni curriculum quasi og Rygte gif, hun monne
sepulti jacuissent, ilico revixerunt; ac være forgiven, det var ingen
primo quidem de morte Columbula, naturlig Syge; og yntede
vulgus hominum eam fingit sibi opi- man om, at saadant skulde
nionem, quod nullo vulgari morbo, være tilveiebragt af Rigers
sed violenta morte ac veneficio sit Raad, som fortrød, at Kon-
sublata; innotuerat enim passim per gen skulde leve udi et ondt
Regnum, quod Senatus, ut famæ atque Levnet med hende, og sær-
nomini Regio quam rectissima con- deles til Billie giort Dron-
suleret, inito consilio, statuisset Co- ning Elisabeth, fordi Kongen
lumbulam a consuetudine Regis re- undertiden havde mere Ge-
move, simul ut et Regina gratifi- meenskab med Dyveke, end
cetur, quæ cum ex nobilissima stirpe med hans egen Dronning.
Regia totius Europæ progenita esset, Andre meente, det at være
magnisque virtutibus excellenter or- skeet af Torben Dres Ben-
nata, ac formæ venustate decora, ta- ner, fordi de ikke vilde, han
men non sine Senatus Regni dolore skulde tage det Skarn til
summo, ac maxima omnium hominum ægte, ham selv, og deres
admiratione, peregrinæ foeminæ filiam, ganske Slægt til Spot.

de cujus origine nihil aliud constaret, præter quam quod ex
Belgico seu Hollandia huc advena inops advecta esset, sibi præ-
ferri pateretur. Sed hujus consilii de submovenda a consuetu-
dine Regis Columbula, autor esse in Senatu nemo audebat, quod
sævitiæ Regis omnes metuerent, qui plerumque in eos, qui ipsi
bene præclareque cuperent, durum immitemque sese exhiberet.

[10.] Inter hæc Torbernus Regi [10.] Og fordi at Torben

in suspicionem venit, quod Colum- Dre havde sendt Dyveke
bulæ cerasa præmatura sed medicata nogle Kirsebær udi de Dage
dono misisset, ex quorum esu infec- tilførn, indbildte Kongen sig
tam esse ac diem obiisse vulgo cre- de skulde være med Gift be-
ditum est, ab hac suspitione post- mængte, saa hun deraf skulde
quam Regi se utcunque purgasset, fanget sin Død.
aliud cum eo de Columbula collo-
quium habere Rex instituit.

[11.] Nam quum brevi post tem- [11.] En Dag som Kongen
pore, lætum sumpturus esset Hafniæ var lystig og glad, Torben stod
diem, atque virgines, matronasque ad hos og varede paa Tienesten,
choras invitasset, aderat inter alios siger han til Torben, sigs Os
Vires (sic) nobiles, Torbernus quo- nu Sanden (hvilken Form
que, ut ex officio observaret omnia, han pleiede at bruge om sig
recte ne an secus in convivio Regis selv), er det saa som din
agerentur. Qui dum circumeundo Skrifer, der blev hængt,
huc atque illuc diligentius circum- sagde for Os, at du skulde
spicit omnia, Rex hilarior factus, ip- have havt med Dyveke at
sum alloquitur, et inter cætera ab gjøre; Vi ville gjerne vide
eo quærit, *dic age, inquit, nobis det for Marsags Skyld. De*
Torberne absque ambagibus longio- Andre, som stode der omkring,
ribus, verum ne id sit, de quo sus- bleve sendes paa Torben Dre,
pensus scriba te ad nos detulit, quod hvad Svar han vilde give,
copiam Columbulæ tantopere affectas- og tænkte, han skulde betænke
ses: fateare rogamus te veritatem, quam sig vel, Andre nikkede ad ham.
multis de causis in hoc casu cogno- Han svarede skientvils, af en
scere percipimus. Aderant alii nobi- god Consciens, han aldrig
les, qui colloquentem cum Torberno havde havt Gemenstabs med
Regem audivere, ac nutu et signis hende. Men videre bespurgt
Torbernum monuerunt, ut iterum at- og trængt, benegtede han ikke,
que iterum attente perpendet ad in- at han jo havde bedet hende
terrogationem quid Regi respondeat. om hendes Kiærlighed.

Torbernus bona fretus conscientia, nihil periculi metuens, quod
se per sublatam e medio Columbulam, beneficium Regi,
non offensionem præstitisse putaret, jocosè respondit Regi, *cupi-*
isse se quidem ejus copiam, sed nunquam eam attigisse.

[12.] Hoc responsum Torberni, [12.] Men Kongen fat-

quanquam joco prolatum, continuo in tede dybt og hardt disse ubehageligt Regii pectoris recessum, pro- tænkte Ord til Sinde, og funde adeo descendit, ut et sermonem blev stum derover, som hans Rex mox abrumperet, et faciem continuo immutaret, factus ilico mutus Hofjunker strax bemærkede. quasi, et elinguis. Quod postquam han skulde givet stor Tingest nobiles, qui colloquio intererant, animadvertisissent, illorum unus qui in saa daarliggen. respondendo hanc libertatem Torberno allaturam esse exitium prævidit, in aurem illi susurravit, *hanc inquit vocem, quam modo inconsideratissime edidisti, non tu sed cacadæmon quispiam vitæ tuæ struens insidias, ex ore tuo evomuit; hæc tacuisse præstitisset, quam nulla cum ratione et consideratione effutuisse.*

[13.] XII (XI?) Rex dimisso [13.] Kongen fattede Dag Torberno, alio in aulam se conferens, efter Dag større Mistanke til gravissimam in illum concepit indignationem, quam apud animum dum med hans Dretudere, om Dy- nunc in hanc, nunc in illam partem vefte og Torben Dre tidt havde sæpe inculcando revolvit, nec considerat quod pridem hoc crimine suspicionemque Torbernus se purgarat, sed delatoribus fidem habens, qui motæ hant Dmgængelse og Tale til- sammen, hvilke satte Luus udi suspicioni indies novas delationes superadderent, ira ac furore accensus, Skindfiortel (som man siger). Derover, ved Hr. Mogens Gøe, lod han fængsle Torben Dre og Knud Pedersøn Gylde- per D. *Magnum Göye*, Marscallum stierne, de bleve satte udi Rigs- Regni Daniæ tunc temporis, Torber- benhavns Taarn; Torben num Hafniæ præhendi jubet, ac in blev stillet for Retten, be- carcerem duci: quo facto, minime diu skyldendes ham for, han cunctatus causam hanc ad Senatum skulde besmittet hans konge- Regni defert, ac contra Torbernum lige Seng. Sententiam postulat.

[14.] *Cognita vero causa, Senatus Torbernum absolvit, quod cogitationis poenam nulli in legibus præscriptam esse diceret, qua re magis magisque offensus Rex, Si nos, inquit, in Senatu tot habuissemus,* [14.] Men Raadet vilde ikke dømme ham, og meente, ingen for Tanke, uden for bevistlig Gierning burde at straffes, og om end saa havde været, da havde Kongen sin

familiares, quot Torbernus cognatos, egen Dronning, den anden aliam utique accepissimus sententiam. havde ifkun været hans Boel. Sed quia hac via non succedit, alia flab. Hvorover Kongen blev causam nostram aggrediamur. vred og sagde, havde han

havt saa mange Slægt og Venner udi Raadet, som Torben, da havde han vel fanget en anden Dom; havde han en Hals saa tyk som en Tyrehals, skulde han dog miste den.

[15.] XII. Convocatis igitur in oppidum ex vicina villa, quam montem solis vulgari lingua appellant, aliquot rusticis, projectisque ante arcis portam in terram 4. lanceis, in formam quadranguli, in eam ingredi hos per præfectum suum Rex jubet, atque de Torberno sententiam pronunciare. Illi conterriti, atque ad Regis severitatem expavescentes, ingressi, postquam accusationem Regis in Torbernum per præconem propositam audissent: Nos, inquiunt, Torbernum non judicamus, sed propria ipsius opera eum condemnant. Hac prolata sententia, Rex nulla interposita mora, quo supplicio afficiendus sit, capitali ne, an quovis alio, secum confestim disquirat.

[15.] Han lod saa en Dag bestille af Solbjerg en Landsby, og af de næste Byer omkring Kjøbenhavn, tolv Bønder, og lod kaste udenfor Slotsporten fire Spidser, som fire Tingstolke; der lod han forævnede tolv Bønder indgaac, og indførte Torben, og bestyldte ham ved Profossen, med samme Bestyldning som for Raadet. Bønderne vare forfærdede for hans Grusomhed og Tyrannie, og turde ikke andet sige end hvad ham var med: blev saa tileens omsider og fældte den Dom, at de ikke dømte ham, men hans Gierninger dømme ham. Hvilket var en uendelig Dom, og lod hverken til eller fra. En af disse Bønder levede end udi vor Tid; Kong Christian den Tredie havde givet ham hans Underholdning hans Livstid; agede altid med en Kærre til Kjøbenhavns Slot, der fik han hans Underholdning.

[16.] Quod postquam propinqui, [16.] Torbens Venner cognati, affines, atque amici Torherni bleve saa til Sinds, at for- cognovere, convenientes et ipsi inter bede Torbens Liv hos Kon- sese deliberant, quid potissimum opus gen, handlede saa med Un- facto sit, ut placato Rege, præsentigelo Arcemboldo Havens Le- propinquum mortis periculo liberent, gat, og alt Danmarks Raad, variis dictis sententiis, postremo pla- hvilke med nogle de for- cuit, ut supplicatione ad Regem facta, nemste af Adelen, item med ex utroque præstantioreque hominum Dronning Elisabeth og Fruen- genere in toto regno, deprecatores timmeret, gjorde et Knæfald ac deprecatrices sibi deligant, autho- og Forbøn for ham til Kon- ritate præstantes, qui ad genua Regis gen, paa det flittigste, at han provoluti, ejus iratum animum pla- maatte benaades. Men det cent, atque erga Torbernum ad cle- var intet bevendt: Sigbrit mentiam flectant. Hac probata sen- eller Kongen vilde ikke tentia, ex parte virorum D. Angelus lade sig sige.

Arcemboldus Legatus summi Pontificis Julii, atque cum eo uni- vèrsus Regni Senatus, et præterea plærique alii viri extra gra- dum senatorium, consilio, prudentia, authoritate, atque ætate gra- ves eliguntur. Ex parte vero matronarum, ultro primas partes sumit sibi Isabella Regina, cui nobilissimarum, honestissimarum- que Matronarum ac Virginum chorus maximus attribuitur, quæ omnes una cum Senatu Regni supplices factæ, procumbentes Regi ad pedes, omnibus precibus atque ejulatibus unanimiter ab eo contenderunt, ut quod Torhernus *per imprudentiam* in se ad- misisset, clementer ignoscat, ejulantes atque uberrime profundentes lacrymas. Sed his prorsus nihil Rex afficiebatur, durus, immi- tis, in hac nobilissimarum matronarum, virginum, atque adeo conthoralis suæ deprecatione, inexorabilis permanet, nec ullis lachrymis, suspiriis, aut fletibus permovetur. Quinimo repudiatis omnibus omnium hominum precibus atque obtestationibus, etiam Isabellæ Reginæ, *quæ in genua diu una præcubuerat* sed repul- sam pariter passa, maximo omnium hominum cum rubore, tam absentium, qui hanc tantam Regis obstinatiam fama perceperunt, quam præsentium, qui hanc tantam Regis duritiam coram aspi- ciebant, diuque frustra supplicabant, postremo eos ignominiose omnes rejecit.

[17.] Quo facto, jubet deinde Rex ad supplicii locum, qui erat Hafniæ in vico Rosarum constitutus, Torbernum ex arce produci. Qui productus, cum ad vicum alti pontis pervenit, ibi e coenobio divi Spiritus proximo, (uti tunc temporis quoties qui claris natalibus orti essent, e medio tollendi, recepta ferebat consuetudo) cum sacra eucharistia Monachi descendenti ex arce occurrunt, ante quam Torbernus, pronus in terram se abiciens, suppliciter oravit Dominum coeli et terræ, ut et se et familiarem suum Canutum Pederson de Thymo, qui itidem eadem de causa Regem graviter offenderat, miseraretur. Clara adeo voce hæc pronuncians verba, quum prostratus in terram jaceret, ut ab omnibus circumstantibus exaudiretur. Quancum Canutus, facta gravissima obligatione, ne post eam diem in conspectum Regis prodiret, aliquanto ante evaserat: nec diu passus est eum jacere, orareque, publicus qui eum ducebat minister, sed continuo erectum in pedes, ad locum supplicii perducit; ubi per præconem, mortis causa proclamata, 29. Novem. die Anni præscripti, constanti vultu, nullo mortis consternatur terrore, capite obtruncatur, hanc miseram et

[17.] Torben Dre blev en Dag eller to derefter heden ført paa St. Giertruds Kirkegaard, og er der halshuggen. Munkene af Graabrødreloster mødte neden for Høibro med Sacramentet, som vanligt var udi de Dage, naar Noget skulde rettes, at Sacramentet blev dem budet. Der de kom med Sacramentet, faldt han næsegruus ned og sagde høit, at alle Mand lydt kunde det høre: Almægtige Gud, du som haver skabt Himmel og Jord, forbarm dig over mig og min gode Broder, Knud Pedersøn. Knud var fangen for samme Sag, og Torben vidste ikke andet, end han og skulde rettes, fordi at han med var, der Dyveke var paa Slottet til Gæst, der hun skulde ædet af samme Kirsebær. De havde tilforn, der de først bleve lagte udi Fængsel, leget sammen udi Taarnet, og kastet om, hvem der først skulde op og strække Hals, og gjort dem en Skiemt deraf, da faldt Lodden paa Torben. Men det blev til Alvor paa det sidste, og den Forespørgelse betyder den rette Hændelse, og det som skulde stee. Knud kom siden løs, og maatte give en stærk Forpligt, han aldrig

caducam vitam longe beatiore commutavit, Hafniæ apud fratres minores sepultus. skulde komme for Kong Christian's Dine.

Westermannen vilde ikke give Torben lang Tid at bede, men ilede med ham til Rectorpladsen, hvor Profossen eller Skultus udraabte offentlig, hvad Marsag der var til hans Død. Den 29de November udi samme Aar Andrea Apostoli Aften, blev han begravet udi Hellig Grifhuus.

[18.] XIII. Sublato tali modo Torberno, non deerant, tam inter eos, qui summo, quam qui humili loco nati essent in Regno, quorum alii clam, alii vero palam, Regem traducentes, crimina illi multa gravique objectabant, asserentes illum relictis vestigiis paternis, prorsus in gravem degenerasse Tyrannum, quod nulla tam illustrium quam honestorum hominum supplicatione permotus, ob leve crimen, et quod ad salutem Regis sui conservandam a Torberno admissum videri poterat, tantum virum sustulisset. Quid autem de tali Rege, posthæc sperandum esses subditis? Exemplum Torberni omnes aperte monere posset. Equidem hac severitate in Torbernum Rex mentes atque voluntates maximorum ordinum in Regno, tam senatorii, quam equestris, maxime a se alienavit, pertimescentium eandem in se severitatem, si vel leviter offenderent, quam conspexissent in Torbernum, quam ob rem omnes magis magisque eum odisse post coeperunt. Hæc ab iis qui ea exceperant, celeriter ad Regem perferuntur, quæ dubium anxiumque eum reddiderunt, ratiocinantem secum, quod ut ex

[18.] For denne Sags Skyld beladte Kong Christian sig med stor Ugunst af Adelen, som sagde, han var en Tyran udi hans Hierte, og ikke efterfulgte hans Herre Fæders gode Fodspor: havde end Torben Dre været skyldig der, udi, da var det skeet for Kongens egen Sjæls Saligheds Skyld, og Rigets Bedste. Bisp Dre Bilde, kom noget der, efter til ham og sagde, han dermed havde gjort sig en ond Gierning, og bragt sig alt Ridderfædet paa Halsen, saa at frygte sig.

parva scintilla magnum quandoque incendium, sic ex his et similibus hominum divulgatis vocibus, rebellio aperta, seu nova seditio in Regno posset cooriri: Proinde perutile visum est illi, in tempore rationes quærere, quomodo hæ vulgi periculosæ voces, minimo Regni dispendio, quamprimum supprimantur.

[19.] XIV. Hæc dum Rex meditatur, ecce quæ in muro arcis Regiæ at Bægtene paa Kiøbenhavns de more solito Hafniæ dispositæ Slet udi Dmgangen havde erant stationes seu vigiliæ, medio noctis tempore, clare lucere super suspensum scribam lumina, ex arce conspicantur, quod quum postere die divulgassent, ad Regis aures id quoque summa celeritate pervenit. Accersit ad se Rex Vigiliæ, et ex iis quærît certo ne vidissent, super cadaver suspensi scribæ noctu, lumina lucere. Affirmant aliquoties id se vidisse, mandat illis igitur, ut si quid tale proxima nocte viderint, id sibi renuncient, ut id quoque coram aspicere possit. Observant quanta possunt diligentia, ac iterum accensa lumina conspicantur, regique juxta mandatum ejus rem omnem renunciant. Surgit ille de nocte, ac progressus in murum, in quo vigiliæ noctu stationes habere consueverunt, atque ex muro ad crucem, non adeo remote ab arce ante civitatem erectam, prospectans, lucidum jubar incenso lumine Mand sagde, Torben mini persimile videt, quod meteoronne esset, an ex uligine, viscositateque ham hænge.

terræ alia quædam inflammatio, nec Rex nec ab eo interrogati peritissimi quique scire poterant. Rex tamen omnia hæc in honorem scribæ convertit, atque per ea etiam innocentiam ejus probare conatur, quapropter ut seipsum primo omni suspitione liberet,

[19.] Og det hændte sig, at Bægtene paa Kiøbenhavns de more solito Hafniæ dispositæ Slet udi Dmgangen havde formærket nogle Nætter som et Lys brændte over Hans Striver udi Galgen, hvilket blev allevegne rygtbar, hvorover Kongen befoel dem, at naar de mærkede saadant fremdeles, skulde de lade ham vide det, hvilket de og gjorde, saa at Kongen selv saa det Lys eller Blus over ham. Somme mene, at dette var saa bestilt af Kongen selv, formedelst nogle Munkte i Graabrødre-Kloster, som paa Spids holdte Lys over ham, at han i saa Maade kunde forfeire sin Sag mod Torben Dre, som han lod hænge. Derover befoel Kongen, Hans Strivers Liig skulde tages af Galgen, og lod det hæderligen begrave udi Graabrødre, saa at den gemene Mand sagde, Torben Dre med Uret havde ladet sig hænge.

scribam de cruce depositum, honorifice solennique processionem, ut vocant, in civitatem introduci, atque in coemeterio Divæ Virginis sepeliri jubet. Sed ne sic quidem de miserranda Torberni cæde, sparsi undique rumores siluerunt, sed magis magisque indies adaucti Regem adeo consternatum reddidere, ut eum severitatis suæ, quam in Torbernum exercuerat, sed sero, vehementer poenituerit.

Anvende vi nu Indholdet af disse to jevnfides gaaende Beretninger til at udfinde Svaret paa det os foreliggende Spørgsmaal: For hvilken Forbrydelse Dre vel blev tiltalt og henrettet? saa træder dette Svar ikke frem med Klarhed og Bestemthed ved den første Giennemlæsning. Thi Beskyldningen imod Dre synes derefter at have havt en dobbelt Giensstand; men hvort denne Dobbeltthed har bestaaet, derom synes ingen af begge Forfattere at have været ganske paa det Rene. Begyndelsen af begge Fortællinger om Begivenhederne i 1517 leder os strax til at betragte Sagen fra det Synspunkt, at Dre er bleven anklaget som Dyvekes Morder; men inden man veed deraf, kommer en anden Beskyldning med ind i Sagen, og frembringer, især hos Hvitfeldt, en saadan Forvirring og Blanding i Fortællingens Gang, som man har Vanskelighed ved at finde ud af, og dog slynger sig Drabsagens Traad alligevel igiennem hele dette Vilderebe. Vi ville indtil videre forbigaae det første Afsnit af begge Fortællinger, som handler om Skrивeren Faaborg, og tage det andet for os, som begynder med Nr. 8, og beretter Dyvekes og Torben Dres Sag. I Spidsen staaer her Dyvekes Død som Udgangspunktet. At denne var en Virkning af Gift, har, ifølge alle Beretninger, været en almindelig Mening¹⁸⁾. Hvem Gierningsmanden var, maatte naturlig-

¹⁸⁾ Ogsaa Eganing taler om Dyvekes Død af Gift som en historisk afgjort Sag, inden han kommer til at berette denne Død selv, p. 80: postquam sublata est veneficio filia (Sigbrittæ).

viis strax komme til Omtale blandt Folk, endog forinden Kongens Mening derom blev bekendt. Her fremtræde først to Momenter, der angive kiøbenhavnske Vrygter som deres Kilder.

a) Det første Rygte gik nemlig ud paa, at Rigsraadet, af Fortrydelse over Kongens Omgang med Dyveke og Dronningens Tilfidsættelse, skulde have foranstaltet at Dyveke blev taget af Dage ved Gift. Om de Bevæggrunde, der skulde have bragt Raadet til denne Gierning, stemme begge Forfatteres Fortællinger overeens; men som Anledning til Rygtet anfører Svaning, at det hiit og her i Riget var blevet udspreidt, at Raadet havde lagt en Plan, og besluttet at fjerne Dyveke fra Kongens Omgang. Ordene givde ligesom tilkiende, at denne Rigsraadets Hensigt var bekendt før Dyvekes Død, og derfor var det ikke unaturligt at Mistanken faldt paa Raadet; men Svaning tilføier ogsaa som Noget der var historisk vist: at Ingen i Raadet turde sætte sig i Spidsen for hiint Anslag, at bortfjerne Dyveke fra Kongens Omgang. Skiondt det neppe er at omtvivle, at en saadan Plan har været i Værk, følger deraf dog ikke, at den har gaaet ud paa at tage Dyveke af Dage. Denne var vistnok Rigsraadet en ligegyldig Person; men Planen har vel egentlig havt til Hensigt, ved Dyvekes Bortfiernelse ogsaa at fjerne Moderen Sigbrit, thi hende var det egentlig, der var Raadet en Torn i Øiet.

b) Det andet Rygte gik ud paa, at Dres Benner, af Frygt for et tilsiigtet Giftermaal med Dyveke, skulde have ryddet hende af Veien. Denne Efterretning findes alene hos Svitsfeldt og mangler ganske hos Svaning; den anmelder sig selv som en blot Gissning uden videre historisk Fundament, og finder ikke Medhold i nogen anden Beretning. Knud Pedersen Gyldenstjerne er den eneste, paa hvem der kunde falde nogen Mistanke om Deelagtighed i Drabet. Men netop

den Omstændighed, at Dres Venner siden gik i Torben hos Kongen, synes ligesom at vidne mod enhver Grund til hlint Rygte. Vel lægge baade Vehrman, Baden og Holberg megen Vægt derpaa, og troe her at finde Gistblanderens, men uden al anden Hiemmel end Hvitsfeldts Ord. Om den angivne Aarsag til, at Dres Venner skulde have iværksat Forgiftelsen, kommer jeg til at tale længere hen.

c) Her indtræder nu Kongens Mening, ifølge hvilken han mistænkte Dre selv for at have været Gistblanderens, og her befinde vi os paa historisk Grund. I denne Efterretning stemme begge Forfattere i Hovedsagen overens, dog er Ewaning omstændeligere end Hvitsfeldt. Den første ytrer sig herom saaledes: „Imidlertid kom Torben i Mistanke hos Kongen for, at han skulde have sendt Dyveke nogle tidlig modne, men forgiftede Kirsebær til Foræring, ved hvis Spisning det almindeligen troedes, at hun var bleven forgiftet og var død. Efterat han hos Kongen, saa godt han kunde, havde gjort sig reen for denne Mistanke, indledte Kongen en anden Samtale med ham om Dyveke, thi kort Tid efter o. s. v. — Hvitsfeldt siger derimod blot: „Og fordi at Torben Dre havde sendt Dyveke nogle Kirsebær udi de Dage tilforn, indbildte Kongen sig, de skulde være med Gist bemængte, saa hun deraf skulde faaet sin Død. En Dag, som Kongen var lystig og glad o. s. v.“ — Saaledes seer hos begge Forf. Overgangen til Optrinnet ved Hofballet, hvor den anden Sag, Dres Forhold til Dyveke, først bringes paa Bane ved Siden af Gistblanderiet.

Uagtet Overeensstemmelsen imellem Ewaning og Hvitsfeldt her er paafaldende, afgiver dog en Sammenligning af Begges Beretninger en mærkelig Forskiellighed. Fortællingen hos Hvitsfeldt lægger tydeligt an paa, at betegne Mistanken imod Torben som aldeles ugrundet, og som en blot Indbildning hos

Kongen; Euaning derimod angiver den som en almindelig Tro (vulgo creditum est), at Kirsebærrene vare forgiftede. Foruden denne Afvigelse hos Hvitsfeldt, forbigaaer han ogsaa det private Forhør, hvori Kongen strax efter Dyvekes Død, ifølge Euaning, lader til at have taget Torben. Man bemærker ogsaa letteligen her et Spring i Hvitsfeldts Fortælling, hvorved Opmærksomheden ledes bort fra den egentlige Begivenhed, Dyvekes Død, til hendes og Torbens gjensidige Forhold; men uagtet en vis Overeensstemmelse med Euaning, forbigaaes dog Udskilligt i Beskrivelsen af Hofballen og Et og Andet findes afvigende i Kongens Spørgsmaal og Torbens Svar. Det Vigtigste som mangler hos Hvitsfeldt, er den mærkelige Yttring: at Torben ingen Fare frygtede, fordi han holdt for at have vilst Kongen en Velgerning, ikke en Fornærmelse, ved at rydde Dyveke af Veien. Samtalens Virkning paa Kongens Sind faaer efter begge Forfatteres Fremstilling et noget forskielligt Udseende. Euaning, som stedse synes at have Dyvekes Død i Tanken, taler vel om Kongens Harm over Torbens Svar, men tilføier: at denne Harm bragte hans Sind til at helde snart til den ene, snart til den anden Side, saa at han ikke betænkte, at Torben allerede tilforn havde gjort sig reen for denne Forbrydelse og Mistanke. Heri synes utvivlsomt at ligge, at Efterforskningen af Forholdet imellem Dre og Dyveke havde til Hovedhensigt, at faae Sammenhængen med den sidste Død opdaget; thi for Gistblanderiet var det jo, at Dre tilforn havde søgt at gjøre sig reen. Dette mangler hos Hvitsfeldt, der fremstiller Sagen saaledes, som om det alene var Kongen vigtigt at faae oplyst, om nogen Elskovsforbindelse havde fundet Sted imellem dem, og dette ene Punkt gjør han til udelukkende Gienstand for de saakaldte Dretuderes Angivelse og Marsag til den paafølgende

Fængsling. Ewaning synes derimod at ville give at forstaae, at Angivelserne angik Indiclerne paa Dres Deelagtighed i Dyvekes Forgiftelse, og at Mistanken om denne var Aarsag til Fængslingen. — Uagtet Sagen saaledes ved Hvitfeldts Fremstilling her nu tager en anden Vending, kommer den dog længere frem atter tilbage til Drabsagen; thi uden at tale om det Særshn, at Knud Gyldenstjerne bliver fængslet, fordi Torben skulde have besmittet den kongelige Seng, saa tilføier Hvitfeldt selv siden [17], hvor han omtaler Knuds Fangenskab: „Knud var fangen for samme Sag. Torben vidste ikke andet end han og skulde rettes, fordi han med var paa Slottet til Gæst, der hun skulde ædet af samme Kirsebær“. Ogsaa Ewaning taler om, at Knud haardt havde fornærmet Kongen i den samme Sag, hvilken Sag efter Sammenhængen ikke kan være anden end Drabsagen.

Selv den til Slutning af Hvitfeldt tilføiede Betænkning rober tydeligt, at ogsaa han, uagtet Forvirringen i hans Fremstilling, maa have anseet Dres Deelagtighed i Dyvekes Forgiftelse for Hovedanklagen. „For denne Sags Skyld — siger han — beladte Kong Christen sig med stor Ugunst af Adelen, som sagde, han var en Tyrann — havde end Torben Dre været skyldig derudi, da var det skeet for Kongens egen Siæls Saligheds Skyld og Rigens Bedste.“ — Holberg, der ligesom Behrmann og Baden, finder den Mening hoist urimelig, at Kongen eller Sigbrit kunde troe, at Dre selv havde forgivet Dyveke, fordi han holder fast ved Beskyldningen for Elskovshandelen, har dog ei kunnet undlade at bemærke det Pudseerlige i Hvitfeldts Betænkning; men har alligevel overset den Modsigelse, der findes imellem Betænkningen og Fortællingen. „Jeg bekiender — ere hans Ord derom — at jeg aldeles ikke fatter saadan Morale,

„saasom det er en selsom Maade for en Tiener, at ombende sin Herre og befordre hans Salighed“ — og maa man føie til: hans Riges Bedste — ved at beligge hans Maltresse.“¹⁹⁾ — Til denne Bemærkning havde Holberg unegtelig den gyldigste Grund, dersom det her nævnte species facti virkelig havde været for Hvitfeldts Tanter; men naar man opmærksom læser hans Betænkning i Sammenhæng med hans hele Recit af Sagen, og særdeles den sidste Deel, saa kan man neppe komme til anden Erkiendelse end den, at hans Tanke her har været fæstet paa Beskyldningen imod Dre for Dyvekes Forgiftelse; kun ved denne sidste Sierning kan han have meent, at Kongen blev revent ud af det syndige Forhold, hvori han stod til Dyveke, og hans Siæls Salighed og Riges Bedste derved befordret, skiondt det Hele ikke er andet end en jesuitisk Besmykkelse. Det Mærkeligste ved den hele Betænkning er den Omstændighed, at Ewaning, som dog i det Hele mere end Hvitfeldt holder fast ved Drabsagen, lader de forskellige Glasfer af Folket føre omtrent det samme Raisonnement; det hedder nemlig hos ham [18]: at Folk kaldte Kongen en Tyrann, fordi han ikke havde ladet sig bevæge ved saa mange og hæderlige Folks Forbøn, men havde ryddet Dre af Veien for en ringe Forbrydelse, og det en Forbrydelse, som han kunde ansees for at have gjort sig skyldig i til sin Konges Frelse. Om Udtrykket „en ringe Forbrydelse“ vil jeg længere hen komme til at tale.

Sammenligne vi, efter disse Bemærkninger, Indholdet af Ewanings og Hvitfeldts Fortællinger med de øvrige Beretninger om denne Sag, navnlig Rigsraadets Manifest og den skibbyiske Krønike, saa finde vi hos dem alle de samme historiske Momenter, paa det ene nær, at Ewaning ikke i sin hele Fortælling nævner Sigbrits Navn, hvortilmod de

¹⁹⁾ Holberg Danmarks Hist. II. 29—30.

andre omtale hende som en Hovedperson i Forfølgelsen mod Dre; disse Momenter ere da følgende:

1) Kongens og Sigbrits Mistanke, at Torben Dre havde taget Dyveke af Dage ved Gift, og Knud Pedersen Gyldestierne været indviklet i Sagen;

2) At Forgiftelsen var skeet ved Kirsebær;

3) At Torben og Knud paa Grund deraf bleve fængslede;

4) At Torben ikke blev domfældt af Rigsraadet for den ham imputerede Forbrydelse;

5) At Dronningen, Arcebald, Rigsraadet og en Deel adelige Damer forgieves gif i Forbøn for ham;

6) At han desuagtet og imod Raadets Dom blev hals- hugget, og

7) At Knud Gyldestierne blev forvist fra Hoffet.

Uagtet saaledes Dyvekes Mord ved Forgiftelse maa ansees for at have været den Hovedforbrydelse, hvorfor Torben Dre blev beskyldt og henrettet, saa er herved Anklagens og Forbrydelsens hele Væbskaffenhed dog alligevel ikke tilfulde oplyst. Det er nemlig baade af Euanings og Hvitsfeldts Fortællinger klart, at der til hiin Beskyldning for Drab maa have knyttet sig en anden subsidiair Anklage, som vel kan have staaet i en vis Forbindelse med Anklagen for Giftblanderiet, men dog maa have haft en Forbrydelse af en anden Art til Gienstand. Hvitsfeldt er i dette Stykke langt bestemtere, end Euaning; men desuagtet er hans Beretning uidentivt mindre paalidelig. Han siger udtrykkelig [13]: at Dre blev fængslet og sigtet for at have besmittet den kongelige Seng, ved at have haft løslagtig Omgang med Dyveke. Dette sidste ligger ei alene i flere af Hvitsfeldts Ytringer, men det resulterer tydeligt af det Raisonnement, han [14] føler til Rigsraadets Dom over Dre, som en Motivering til dens Udfald, nemlig, at som saa havde været, da havde Kongen

sin egen Dronning, den anden havde ifkun været hans Voelskab; — thi jeg anseer disse Ord for Hvitsfeldts, ikke for Rigsraadets, af hvilket det dog vilde have været alt for upassende, i en saa delicat Sag at stille Dronningen ved Siden af Frillen. Det er høist mærkeligt, at Hvitsfeldts er den eneste af alle de nu tilværende Beretninger, der tale om Anklagens Beskaffenhed paa denne Maade, og dog indeholder hans Fortælling selv et Sted, der vanskeligen lader sig bringe i Harmonie med hans Anskuelse af Sagen. Han fortæller nemlig [16], at Dres Venner, Dronningen med indbegreben, gik i Torben for Dre, og tilføjer derpaa: „men det var Intet bevendt, Sigbrit eller Kongen vilde ikke lade sig sige.“ For det første var det atter en meget delicat Sag at bringe Dronningen ind i, og for hende selv at betætte sig med den; dernæst ved Hvitsfeldt ikke om det var Sigbrit eller Kongen, hvem han hidtil ene har omtalt, der ikke vilde lade sig sige. Hvorfor vilde Sigbrit da ikke lade sig sige? Hvorfor drev hun saa heftig paa Dres Henrettelse? Var det, fordi han havde levet, eller ikke levet, i utilbørlig Forstaaelse med hendes Datter? — Hun havde jo selv, efter Hvitsfeldts egen Fortælling, [2] tilstedet Dyveke at stille sig venlig an imod ham, fordi hun tænkte, han skulde ægtet hende, og nu higer hun saa usorsonlig efter hans Død, skøndt der manglede Bevis for Dres Omgængelse med Dyveke. Det Urimelige i Hvitsfeldts Beretning om hiin Beskyldning falder her ret tydelig i Øine. Dres Benægtelse og Frifiendelse maatte netop — mener jeg — have været Sigbrit ikke blot velkommen, men endog magtpaaliggende; saavel for at frie Datteren fra at prostitueres efter Døden, som for at forebygge den forøgede Scandale, en saadan Sag vilde paadrage hende selv, og den Spot, samme vilde foraarsage Kongen. Det falder overhovedet vanskeligt at troe, at enten

Kongen eller Sigbrit nogensinde vilde lade en saadan Sag, før eller efter Dyvekes Død, blive en Gienstand for en Proces for Rigsraadet, eller lade den offentlig udraabe paa Rettersstedet. [17].

Uagtet Svanning ikke ligefrem fortæller Noget om Beskyldningen imod Dre for at have besmittet den kongelige Seng, turde man dog maaskee muligen hos ham søge Nøglen til denne gaadefulde Sag. Han fortæller nemlig [2]: at Skriveren Faaborg havde forebragt Kongen, at Dre havde kastet Dyveke paa Kongens Seng, og spøgt for frit med hende. Naar vi hermed sammenholde Optrinnet paa Hofballen, hvor Kongen spørger Dre, [11] om det var sandt, hvad Faaborg havde fortalt, at han havde tragtet efter at faae legemlig Omgængelse med Dyveke, og han ubesindigen tilstaaer det ²⁾: saa ligger den Formodning temmelig nær, at Kongen — som allerede havde stærk Mistanke om, at Dre var Dyvekes Drabsmand, og som ved de baade af Svanning og Hvitfeldt omtalte Angivere [13] vel havde faaet flere og forskellige Beretninger, der maatte bestyrke hans Mistanke, saavel om Giftblandet, som om et haandgribeligt Forsøg af Dre paa at opnaae, hvad han erklærede ei at have opnaaet — den Formodning, siger jeg, ligger da temmelig nær, at Kongen af alt dette har taget Anledning til at betragte Torbens For-

²⁰⁾ Forskiellen imellem de af Svanning og Hvitfeldt refererede Spørgsmaal og Svær ved denne Leilighed er værd at lægge Mærke til. Efter Hvitfeldt spurgte Kongen Dre, om det var sandt, hvad Faaborg havde fortalt: „at han havde haft med Dyveke at gjøre?“ — Hos Svanning lader Spørgsmaalet derimod: *verum ne sit — quod copiam Columbulæ tantopere affectasset?* Paa denne Eftertraigten lægger Kongen megen Vægt; han ønsker at vide Sandheden multis de causis in hoc casu. Dre svarer: *cupuisse se quidem eius copiam, sed nunquam eam attigisse.* Hvitfeldt lader ham sige: „at han havde bedet om hendes Kiærlighed.“

hold imod Dyveke som en attentet Voldtægt, foretaget i Kongens egen Sovestue og paa hans egen Seng, — en Gjerning, der vel altsaa nok kunde qualificere sig til at kaldes en Besmittelse af den kongelige Seng.

Ved at betragte Sagen paa denne Maade, bortfalder ogsaa den store Vanskelighed, som man altid har havt ved at forklare den meddelte Stump af Rigsraadets Dom, og at bringe den i Harmonie med den øvrige Fortælling. Beviserne for Giftblanderiet have maaskee ikke været saa juridisk stringente, som Rigsraadet fordrer; for denne Forbrydelse er Dre da vel bleven ligefrem frifindt, eller, som det hedder i Rigsraadets Manifest „frigiort.“ Voldtægtsattentatet lod sig vel endmindre bevise, da de Vidner, der med Visshed kunde have forklaret noget om denne Sag, nemlig Dyveke selv og Faaborg, begge vare døde; det kom da her fornemmeligen an paa Torbens egen Bekendelse, og efter al Sandsynlighed har denne for Rigsraadet indskrænket sig til, hvad han havde tilstaaet hos Kongen paa Hofballet: at han vel havde tragtet efter Omgængelse med Dyveke, men aldrig opnaaet den. Dette har da Rigsraadet betragtet som den Tanke, hvorfor Lovens ingen Straf fastsatte, da den bevislige Gjerning manglede. Det hedder nemlig hos Evaning [14]: at Rigsraadet efter Sagens Undersøgelse frifindte Torben, fordi det sagde, at ingen Straf for Tanke var i Lovene fastsat for Noget. Hvitfeldt udtrykker det omtrent paa samme Maade: „Raadet vilde ikke domme ham og meente, Ingen for Tanke, uden for bevislig Gjerning, burde at straffes.“ — Disse Ord kunne naturligvis kun ansees for den almindelige Retssætning, paa hvilken Rigsraadet byggede sin Frifindelsesdom; thi Ingen af begge Forfattere har rimeligvis kiendt Dommen in extenso, og dette er vel tildeels Aarsagen til, at man ikke med

Bestemthed kan see, i hvad Forhold begge Beskyldninger for Drab og attentet Voldtægt have staaet til hinanden.

At Hvitsfeldt, uagtet hans store Overensstemmelse med Eraning, dog har givet Sagen en anden Vending end denne, antager jeg derfor at grunde sig paa en Misforstaaelse, baade af ham selv, og maaskee ogsaa af hans andre Njemmelsmænd, der af Udtrykket „Besmittelse af den kongelige Seng,” og af Spørgsmaalene og Svarene paa Hofballet ere blevene forledte til at forstaae Sagen paa den af Hvitsfeldt fortalte Maade. Men at Rigsraadets Manifest ikke omtaler denne Sag, er vel en-Følge dels af dens særegne Beskaffenhed; dels maaskee ogsaa deraf, at Torben for Vøndernes Rit muligens kan have gjort Tilstaaelser, som han ikke havde gjort for Rigsraadet, hvorpaa flere Omstændigheder hentyde.

Resultatet af disse Bemærkninger synes altsaa at blive dette: at den Forbrydelse, for hvilken Torben Dre er bleven anklaget og henrettet, har været Dyvekes Ombringelse ved Gift; men, i Forbindelse dermed, Besmittelse af den kongelige Seng, for, paa dette Sted, at have attentet Voldtægt imod Dyveke.

II.

Om de Grunde, der bestemte Kongen til at anklage Torben Dre.

Næsten alle vore Historiekrivere, lige fra Hvitsfeldt af, fortælle nærværende Begivenhed saaledes, som om Jalouise over Dres Kærlighed til Dyveke var Grunden til den Proces, Kongen anlagde imod ham. At dette ikke forholder sig saaledes, men at hin Fremstilling rimeligvis fra først af grunder sig paa en Misforstaaelse af den af Kongen giorte

Vestfyldning imod Dre, haaber jeg at have godtgjort i de foregaaende Bemærkninger. Derjom disses Resultat nu antages for rigtigt, saa opstaae atter adskillige andre Spørgsmaal: om Kongen da i denne Sag blot har handlet af Egenraadighed og Had? — eller om han ikke i det mindste har været moralsk overbevist om Dres Brode, og hvilke Omstændigheder der da, ifølge Beretningerne, tale for Rigtigheden af Kongens Overbevisning?

Alt Kongen ikke kan have handlet blot af Egenraadighed og Had, derfor taler, synes mig, fremfor Alt den Offentlighed og alle de Formaliteter, hvormed han lod Sagen behandle fra Begyndelsen til Enden. Vil man forklare hans Forhold i denne Sag efter det almindelige Vidnesbyrd om hans Grundføtning i lignende Tilfælde, hvilket Ewaning af lægger, at han aldrig vilde begynde nogen Sag uden et eller andet aabenbart Foregibende af at have Ret, hvorom hans fleste Handlinger vidne; men at han, naar et saadant var udtænkt og fundet, da pleiede at paaatae sin Ret i den Grad, at han forvandlede denne til den største Ondskab:²¹⁾ saa har man maaskee heri tildeels Nøglen til hans Forhold i denne Sag. Thi af den hemmelige og underfundige Fremgangsmaade, med hvilken han, saavel efter Rigsraadets, som Hvitsfeldts og Andres Paastand, skal være gaaet tilværks, naar han vilde rydde en eller anden af sine Fornærmere af Vrien, have de her end ikke kunnet finde et Skin til at paabyrde ham! Hvitsfeldt selv, som dog ellers fremhæver Alt, hvad der paa nogen Maade kan lægges ham til Last, har været nødsaget til at fremstille Sagen saaledes, som om Kongen havde

²¹⁾ Nihil enim unquam Christiernus sine manifesto aliquo juris pretextu tentare voluit, quemadmodum pleraque acta eius testantur. Sed eo excogitato atque invento, usque adeo jus suum urgere solebat, quod saepenumero id ipsum in summam verteret malitiam. Ewaning. p. 133.

gjort sig Umage for, at Anklagen og Forbrydelsen kunde blive ret offentlig bekendt, og som om han ved Straffen vilde statuere et strengt og i Dine faldende Retsfærdigheds-Exempel. Mogle Udpegelser af Beretningerne skulle nok mere begrunde denne Paaastand.

Fængslingen foretoges offentlig og Sagen førtes for Drets rette Bærning, Rigsraadet. Heri stemte alle Beretninger overens, og naar Svaning tilføjer: at Kongen af Raadet forlangte Dom over Torben (contra Torbernum 3), saa antyder dette Udtiyl ligesvem, at han maa have troet, at de forhaanden værende Beviser vare tilstrækkelige til at fælde ham; thi Beviser, om end ufuldstændige, maae dog have været tilstede. Havde Kongen her villet handle egenraadigen, er det neppe troligt, at han havde indstævnet Sagen for Rigsraadet; det vilde jo have været en større Enfoldighed, end man kan tiltroe Christian den Anden, dersom han af Raadet havde ventet sig en uretfærdig Dom affagt imod en anseet Adelsmand, paa Kongens ubeviste Anklage, og i en Sag, der angik hans Frille og den forhadte Sigbrits Datter. Han beskyldte ogsaa Rigsraadets Medlemmer for aabenbar Partisthed ved Dommens Afvigelse, paa Grund af deres Slægtskab med den Anklagede;²²⁾ og den

²²⁾ Det er ikke den eneste Gang, at en Konge har beskyldt Rigsraadets Medlemmer for Partisthed paa Grund af deres Slægts- eller Svogerskab med en Anklaget; thi mærkeligt er det, at Historien beretter et lignende, næsten ordret Udsagn om Rigsraadet af Christian den Fjerde, som det, Svaning og Hritfeldt anføre af Christian den Anden. Da nemlig Biskoppen i Skane, Mads Jensen Middelfart, var bleven blodig mishandlet af Adelsmanden, Holger Rosenkrands til Glimminge, og denne paa Herredagen var bleven dømt i en Pengemulet, som dog ikke var ubetydelig, sagde Christian den Fjerde misfornøiet med Dommen: »Dersom jeg havde haft saamange Svogre i Retten som Holger, saa havde min Præst Doctor Mads vel faaet en anden Dom.« Zvergius Siet. Ceresie p. 516. Forskiellen er kun den, at han lod det beroe ved Rigsraadets Kiendelse, men Christian den Anden gif videre.

Tillid, han nærede baade til Rigtigheden af sin egen Overbevissning, og til Gyldigheden af de tilstedeværende Beviser, udtaler sig ogsaa i den Yttring, som han, ifølge Ewaning [14] tilføiede: „Efterdi det ikke lykkes paa denne Vej, (nemlig at faae en anden Dom) saa lader os stride til vor Sag paa en anden.“ I Henseende til de øvrige Udtryk vil jeg blot bemærke, at det bekjendte Ordspil om Dres Hals findes kun hos Hvitseldt, men ikke hos Ewaning.

Meest Egenraadighed rober maaskee Retsættelsen af Bøndernes Ret; og dog synes dens Sammensætning at hentyde paa, at Kongen derved har havt til Hensigt at opstille en upartisk Jury, eller Rævnings-Ret, der blot behøvede at besidde sund Dommeraft for, efter de fremsførte Bevisligheder, at skionne, om Torben maatte anses for at have udøvet de imputerede Misgikninger eller ikke. I Fortællingen om Rettens Sammensætning er Hvitseldt noget afvigende fra Ewaning. Denne siger, at Retten bestod af nogle (aliquot) Bønder fra Solbjerg; hiin derimod at den bestod af tolv Bønder, ikke fra een, men fra flere Byer [15]. Er dette Tillæg af Hvitseldt rigtigt, ligger ogsaa heri et Bevis for, at Kongen vilde have Sagen paa kiendt upartisk; thi Bønderne, som bleve hentede fra de forskjellige Byer, kunde ei let forud gjøre Aftale om, hvorledes de bedst skulde forholde sig. Retten blev heller ikke holdt hemmelig paa Slottet, men offentlig paa Slotspladsen. Torben blev — selv efter Hvitseldt — ført ind i Retsen, hvor der altsaa gaves ham Tillid til at fremkomme med sit Forsvar imod den Beskyldning, der offentlig gjordes ham ved den kongelige Victor. Endelig fuldførtes ogsaa Henrettelsen offentlig for Folkets Øine, med de sædvanlige Formaliteter, og Forbrydelsen blev udraabt offentlig paa Rettestedet.

Naar en Fyrste lader en Sag behandle med en saadan Offentlighed, som denne Sag ifølge alle Beretninger er bleven

behandlet med, synes dog noget mere end *Egenraadighed* at have ligget til Grund for det paagældende *Søgemaal*. Desuagtet kan rigtignok *Had* til den *Mistænkte* gierne foranledige en individuel *Overbevisning* om den *Anklagedes* *Brøde*, som uuelstigen blot grunder sig paa en eensidig *Betragtning* af *Sagens* *Omstændigheder*, men maa underkendes af en upartist *Doms* *stol*. Det lader sig heller ikke negte, at *Adskilligt* i de tilværende *Gfterretninger* om *Begivenheden* med *Torben Dre* tale for, at denne kan have lidt *Uret*. *Rigsraadets Manifest* kalder *Beskyldningen* imod ham for *Gistblanderi* „en løgnagtig *Beretning* af den ublyfærdige *Qvinde Sigbrit*,” og erklærer ham ligefrem for *uskyldig*. Det samme gjør den *skibbyiske Kronike*, og skyder al *Uretfærdigheden* tilbage paa *Kongen*, som om denne blot havde grebet *Dyvekes Forgiftelse* som et ugrundet *Paaskud* til at bringe flere *Adelsmænd*, især *Torben Dre* og *Knud Gyldestjerne*, i *Ulykke*; skøndt *Forf.* ikke anfører dette som et almindeligen erkendt historisk *Factum*, men blot som en individuel *Gisning* om *Bevæggrunden* til *Kongens Fremgangsmaade*, og uden at angive, hvilke flere, eller hvorfor netop de to nævngivne *Adelsmænd*, fornemmeligen vare *Gienstand* for *Kongens* *særegne Had* og *Forfølgelse*. At ingen af disse *Beretninger* omtaler den anden *Beskyldning*, nemlig *Torbens Forhold* imod *Dyveke*, er tilforn vist. Imidlertid gives der dog *Ittringer* i de øvrige *Beretninger*, og i *Særdeleshed* hos den samtidige *Svaning*, der ei kunne andet end tiltrække sig *Kritikens* *Opmærksomhed* og tale til *Kongens Fordeel*; i det de ligeledes vise, at dennes *Overbevisning* om *Dres Brøde* maa have grundet sig paa noget meer end *blændt og eensidigt Had*. *Sverken Svanings* eller *Hvitfeldts Beretninger* indeholde *Noget*, der egentlig taler til *Dres Fordeel*; kun er den *Forfælt* at bemærke, at der hos den *Første* findes *Adskilligt*, som meer end hos den *Anden* vidner imod hans *Ufskyldighed*.

Herpaa blive vi opmærksomme ved nærmere at betragte de enkelte Omstændigheder.

a) Ewaning fortæller [9], at Mængden i Forstningen bandede sig den Forestilling, at Rigsraadet havde ladet Dyveke forgive; men længere hen i Fortællingen siger han udtrykkelig: at Kongens Mistanke til Torben reiste sig deraf, at det almindeligen blev troet, at Dyveke var død efter Nydelsen af nogle forgiftede Kirsebær, som Dre skulde have sendt hende til Foræring. [10]. Her maae altsaa Omstændigheder være indtrufne, som have forandret Mængdens første Mening, og ledet dens Mistanke hen til Torben Dre. Sandsynligvis var Foræringen af de nævnte Kirsebær Mængden i Begyndelsen ubekendt, og derfor tilskrev den vel Raadet Gierningen; men siden, da man kom efter, at Dyveke var død strax efter at have spist dem, og at de vare komne fra Dre, gik dens Mistanke naturligen over paa ham, og bestyrkedes hos Kongen ved forskellige Angivelser. Ewaning lægger endog til, at Dre søgte at gøre sig reen for den paa ham faldne Mistanke, men da han siger, at dette skete „utcunque," saa ligger allerede i dette Udtryk, at Reengjørelsen nok ikke har været saa fuldstændig og paalidelig; at den ikke ganske har tilfredsstillet Kongen, viser Begivenhedens Gang. Rigsraadets Manifest angiver, at Mistanken kom fra Sigbrit — Noget, der vel heller ikke er urimeligt, da hun maa have haft den bedste Leilighed til at kiende Omstændighederne ved Datterens Død; det samme har ogsaa Hvitfeldt antydet i den sidste Deel af sin Fortælling [16], skøndt paa en forblommet Maade. Saa meget sees imidlertid af Ewaning, at Flere end Kongen og Sigbrit ansaae Dre for Drabsmanden, og Sammenhængen viser, som allerede er bemærket, at de nye Angivelser, som dagligen kom til, maae have indeholdt Indicier paa Dres Brøde.

b) I Beretningen om Samtalen imellem Kongen og Dre paa Hofballet, siger Ewaning de mærkelige Ord: „at Torben svarede Kongen, stolende paa en god Samvittighed, uden at frygte nogen Fare, fordi han meente, at han ved at rydde Dyveke af Veien havde vilst Kongen en Velgierning, ikke en Fornærmelse.“ [11] Uagtet der i Hvitfeldts Udtryk paa dette Sted ikke er sagt saa meget som hos Ewaning, ligger dog omtrent det Samme i Hvitfeldts Betænkning [18], at hvad Dre havde gjort, „var skeet for Kongens Saligheds Skyld og Rigets Bedste.“

c) At Rigmarsken Mogens Gise foretog Fængslingen, er en ikke uvigtig Omstændighed. Dette Factum fortæller baade Ewaning og Hvitfeldt, og det taler, i mine Tanker, meget til Kongens Fordeel. Gises Charakter, hans Trofskab imod Christian den Anden, og den Agtelse han nød hos Adelen, baade før og efter Kongens Flugt, er bekendt nok, ligesom ogsaa den Selvstændighed, han ved forskellige Leiligheder viste. Mindre bekendt er derimod hans Forhold til Sigbrit og hendes Datter. Herom fortæller nu Ewaning, at han et Par Aar efter Dyvekes Død forenede sig med Abbeden i Sorø, Prioeren i Antvorskov og en Deel Rigsraader m. fl. om at udsærdige et Brev til Paven, med Anmodning til denne om, at true Kongen med Excommunication, dersom han ikke skilte sig ved Sigbrit²³). Sætte vi denne Efterretning i Forbindelse med Ewanings Fortælling [9], at Rigs-Raadet, hvoraf Gise var Medlem, havde oplagt Raad om at fjerne Dyveke fra Kongen, saa er der ingen Grund til at antage, at han har næret noget venstabeligt Sindelag enten imod Moder eller

²³) Ewaning C. 202—203. Brevet saldt i Sigbrits Hænder, og da Sorgen Skotborg havde paataget sig at besørge det til Paven, var dette den første Grund til Kongens Forbittrelse imod ham; hvilket jeg ikke finder, at vore Historiefrivere have lagt Mærke til.

Datter, der kunde bringe ham til at vise nogen Interesse for dem. Dersom altsaa Kongen, i det han lod Dre og Gyldenstjerne fængsle, ikke havde haft nogen gyldig Grund til Mistanke om, at Dre havde begaaet en Forbrydelse, er det vanskeligt at finde nogen Rimelighed i, at han netop skulde have overdraget dette høit anseete Medlem af Rigsraadet det Hverv, at fængsle hine to Adelsmænd; ligesom det heller ikke bliver let at troe, at den aabne og frimodige Gise skulde have ladet sig bruge dertil uden Modsigelse, eller uden at gjøre Kongen opmærksom paa det Udsatte, ja endog det Lovstridige i en saadan Handling. Behrmann bemærker ogsaa, at det just ikke er noget Beviis paa Dres Uskyldighed, „at Rigmarsken, den brave Mogens Gise, adlod Kongens Befaling at heste Torben;“ men da han holder fast ved den sædvanlige Forestilling om Torbens Kiærligheds-Forstaaelse med Dyveke, og ligesom Holberg og Baden finder den Mening den urimeligste af alle, at hun skulde være bleven tagen af Dage ved Dre, saa kommer han her i Forlegenhed med at bestemme, hvori han egentlig skal ansee ham for skyldig²⁴⁾.

Skiondt altsaa Mogens Gises Forhold ved denne Leilighed kan ansees som et Vidnesbyrd imod Dres Uskyldighed, følger deraf dog ingenlunde, at Kongen med tydelige juridiske Beviser har kunnet godtgjøre sin Mistankes Rigtighed saa klart, at Rigsraadet slet ingen Udvei kunde finde til at affige en Frifindelsesdom; ligesom heraf heller ikke følger, at Raadet har haft en fuldkommen moralsk Overbeviisning om Dres Uskyldighed. Vi alene herom bestyrkes Formodningen, naar vi nærmere betragte, hvad der steete, efter at Rigsraadets Dom var falden; men ogsaa den Formodning vinder ny Styrke, at Dre senere, enten ved nye Beviser, eller ved egen

²⁴⁾ Behrmann S. 111.

Tilstaaelse, maa være bleven erkendt skyldig, om ikke i begge, saa dog i det mindste i den ene Forbrydelse, nemlig i den attenterede Voldtægt. Her møder os først

d) den Dom, som blev affagt af Vondernes Ret. Hvorledes Beskyldningen for denne Ret blev fremsat, hvad der blev spurgt, svaret, og i det Hele forhandlet: derom ere vi desværre ligesaa uvidende, som om hvad der er blevet forhandlet for Rigsraadet. Her tie alle Beretninger. Rigsraadets Manifest nævner ikke engang denne Ret; formodentlig fordi den skulde betragtes som en Nullitet, og hvad der skeete efter Raadets Frisindelsesdom, som en despotisk, ulovlig Fremfærd af Kongen; thi som en saadan nævnes den i den skibbyiske Krønike. Vi maae selvselig lade os nøie med Euanings og Hvitsfeldts ufuldstændige Fortællinger. Intet havde i et Tilfælde, som det her paagiesende, været naturligere for Torben, end først og fremmest baade at protestere mod Retens Competence, og at paastaae sin Uskyldighed; men til ingen af Delene findes mindste Spor, snarere hentyde alle Omstændigheder paa, at han her maa have gjort Tilstaaelser, som han ikke havde gjort for Rigsraadet. Hvitsfeldt fortæller nemlig, [15] at Vonderne sældte den Dom: „at de ikke dømte ham, men hans Gjerninger dømme ham,” og tilføier, at „dette var en uendelig Dom, der hverken sagde til eller fra.” Smidlertid er herved dog den Bemærkning at gjøre, at Ordene i Dommen lyde noget anderledes og bestemtere hos Euaning, thi der hedder det: „Efterat de havde hørt Kongens Anklage mod Torben, der blev fremsat ved Herolden, sagde de: Vi dømme ikke Torben, men hans egne Gjerninger **fordømme ham.**”²⁵⁾ Her faaer da Vondernes

²⁵⁾ Nos, inquit, Torbernum non *judicamus*, sed *propria ipsius opera eum condemnant*. Ingen af vore Historieforfattere, saavidt jeg kender dem, har med Nøiagtighed opfattet Euanings Ord. Holberg II. 27 følger Hvitsfeldt, og yttre, at Dommerens Ord kunde underkastes en

Dom (der forudsætter, at de have antaget Gierningerne som beviste) en langt større Bestemthed, end hist. Hvitfeldts Erklæring, at det var en uendelig Dom, der hverken sagde til eller fra, maa jeg derfor ansee for aldeles ugrundet. Thi dersom virkelige Gierninger vare beviste, eller tilstaaede, eller i det mindste bragte til en saadan Klarhed, at Vonderne vare blevene overbeviste om Dres Brøde: saa var Dommen, saaledes som den lyder hos Ewaning og selv hos Hvitfeldt, naar man tager Ordet domme i den sidste Passus i Betydningen at fordomme, i hvilken Betydning samme Ord forekomme hos Hvitfeldt selv [14], ingenlunde uendelig; den bestemte vel ikke Straffen — dette havde Kongen maaskee heller ikke forlangt, da hans Formening om Rigsraadets Partisthed ved den ubestingede Frikiendelse havde bragt ham til at combinere denne extraordinaire Ret, — men den sagde saa meget: uagtet vi som Vonder ei ville anmasse os at være Adelsmanden Dres Dommere, skionne vi dog, at hans Gierninger ere saadanne, at han ei kan frikiendes, men at de fælde ham. Her er altsaa en ligefrem Udtalelse af Jurysens „skyldig;“ men uden Bestemmelse af Straffen. Kongen har imidlertid hverken som Behrman paastaaet, anseet Dommen ligefrem for en Dødsdom, men ikkun for en Jury-Kiendelse; ei heller har Ewaning, saaledes som Hvitfeldt, erklæret den for uendelig; derimod fremstiller han Sagen paa den Maade, at Kongen, efterat Vonderne havde erklæret Dre for skyldig, blot var tvivlsraadig om, hvilken Straf han skulde tilkiende Dre [15].

dobbelt Udtolkning; B a d e n følger ligeledes Hvitfeldt (Z, 432); Behrman derimod oversætter usiagtigt: „Ikke vi fordomme ham, men hans Gierninger fordomme ham selv;“ og tilføjer derpaa: „I denne hidtil for tvetydig holdte, men i Grunden intetsigende Dom, fandt Kongen, hvad hans Pierte for længe siden havde besluttet, Dres Dødsdom.“ Allen S. 280 følger Behrman; kun med den Ordforandring: „at ikke de, men Torbens egne Gierninger fælde ham.“

Et vigtigt Spørgsmaal bliver det nu rigtig nok, i hvilken Sindsforfatning Bønderne vare, da de affagde deres Kiendelse. Evaning siger blot [15]: „de vare forskrækkede og frygtfomme ved Kongens Strengthed“; men Hvitsfeldt forstærker paa sin sædvanlige Manner Udtrykket, og paastaaer: at de, af Forsærdelse over Kongens Grumhed og Tyrannie, ei turde sige Andet, end hvad der var ham med. — Hvis nu Forsærdelsen havde været saa stor, hvorledes turde de da affige en uendelig Dom, der hverken led til eller fra? og hvori var da en saadan Dom Kongen med? Hvorledes kunde de give sig saa god Tid til at raadslaae, ja endog, som Hvitsfeldt selv antyder, til at debattere, indtil de omsider bleve enige om Kiendelsens Form, der ingenlunde rober Overilelse, eller af Forsærdelse Mangel paa Overlæg, men snarere en vis Snildhed til at udtrykke deres Overbeviisning, baade paa en velbetænkt og beskedn Maade? — Hvitsfeldt bemærker ikke den Modsigelse, i hvilken han her gør sig skyldig. Og naar han derpaa pludselig rykker frem i Tiden og fortæller, at en af hine Bønder havde levet i hans Tid, fik sin Underholdning af Kong Christian den Tredie, og altid kiorte frit ind paa Slottet; saa dreier han paa eengang af fra Hovedsagen, og opstiller kun en ny Gaade. Hvad der har bevæget Christian den Tredie til at behandle en af hine Bønder paa den beskrevne Maade, kunne vi naturligviis ikke med Bestemthed vide, da Intet er fortalt derom; men som sandsynligt maa det dog nok antages, at særegne, i Forbindelse med Dommen over Dre staaende Omstændigheder, som maae have været til Bøndens Fordeel, have skaffet ham denne Kongens Naadesbeviisning²⁶).

²⁶) Det er i øvrigt, ved denne noget besynderlige Sag, en Mærkelighed mere, at den omtalte ene Bønde af de tolv har levet saa længe, som fra 1517 til Hvitsfeldts Tid; altsaa, om vi endog vilde tage dennes tidlige Ungdomsmaal, til henimod 1560 eller 70.

Hvorvidt imidlertid Christian den Anden, efter den da gældende Retsforfatning, var besejlet til at combinere en saadan Ret som de tolv Benders, og lade den som et Slags Overret paakiende Sagens Realia, eller til at lade den ved en saadan Ret erkende Misgjerning af Giftblanderi og attentetret Voldtægt affone ved Halskugning eller anden arbitrær Straf, ere to Undersøgelser, som jeg her ikke tør indlade mig paa; men vil blot henvise til de Tillægsbemærkninger, hvilke tør ventes fra Hr. Statsraad Kolderup Rosenvinges Haand²⁷⁾.

Efter at Bøndernes Kiendelse var affagt, forekomme endvidere adskillige Httringer, der med Bestemthed hentyde paa, at Torben Dre virkelig har været skyldig i Noget. Hertil regner jeg først de Udtryk hos Euaning [16], der bruges om dem, som gif i Forbøn hos Kongen: „at denne naadigen vilde tilgive Torben den Brøde, hvori han af Ubesindighed, (per imprudentiam) havde gjort sig skyldig.“ Denne er en af de Httringer, der mangle hos Hvitfeldt, ligesom ogsaa Fortællingen hos Euaning faaer en anden Bending, naar denne beretter; at Kongen paadrog sig stor Dabel, baade hemmelig og aabenbar, især af de Fornemme i Riget, fordi han, trods saa mange anseete og hæderlige Mænds Forbøn, lod en saa stor Mand rydde af Veien for „en ringe Forbrydelse (ob leve crimen), der oven i Kjøbet kunde ansees at være begaaet af Torben for at frelse sin Konge.“ [18]. Uagtet Rigsraadets Manifest ligefrem erklærer Dre for uskyldig, ligger dog i disse Udtryk hos Euaning, at Dres Venner, ja selv Rigsraadets Medlemmer, efter

²⁷⁾ Hvad Euaning siger, (see Anm. 4) at Christian den Anden drev sin Ret til Yderlighed, er maaskee her anvendeligt. Iøvrigt fortæner det at bemærkes, at Christian den Tredie lod 1551 i Røgeburg en Person, som udgav sig for en Hertug af Holsten, dømmes af en lignende Sonderet, og efter Domfældelsen hænges (Behrmann 2, 68). Havde han maaskee lært denne Fremgangsmaade af Christian den Anden?

Afsligelsen af Vondernes Dom, maae være kommen til den Erkiendelse at han dog virkelig var skyldig i Noget af det, hvorfor han anklagedes; hvilket leder til den Slutning, at der ved den sidste Ret kan være fremkommet nye Beviser eller egen Beviendelse. Denne har maaskee indskrænket sig til hans Forhold mod Dyveke i Kongens Sovestue og paa Kongens Seng, hvortil Udtrykket „ringe“ (leve crimen) rimeligviis har Hensyn. Dets Benner og Rigsraadet have naturligviis søgt at fremstille dette Forhold paa den lempeligste Maade, og blot urgeret det Uflog og Ubesindige i at tillade sig en uansædlig Epog eller Udfærd paa det nævnte Sted, men ikke villet see Sagen fra den alvorlige Side, som Kongen. Thi om endog et virkelig Voldtægtsattentat imod en Person, som Dyveke, havde fundet Sted, kunde Adelen fra sit Standpunkt umulig heri see „en stor Forbrydelse.“ Beretningerne synes jo endog at indeholde Besmykkelser af Gistblanderiet, isald dette var skeet, da Dyveke omtales som en Datter af det ublue, ufrie og nedrige Qvindemenneske Sigbrit²⁸⁾, der oven i Kiøbet var en Her; fremdeles som et Skarn, en gemeen Skloge, der bragte Kongen i Fordærvelse, og forvoldte Dronningen Elfsidesættelse og Krænkelser, ja det, der udøvedes imod hende, udlagdes i den Mening, at det var skeet til Kongens og Rigets Bedste. Overhoved viser Euanings Fremstilling, at det Had hvori Kongen ved denne Sag kom hos Adelen, ikke saameget reiste sig deraf, at Dre var bleven straffet uskyldig, men strengere, end man holdt for, han havde fortient.

Dernæst, fortæner at bemærkes: at Dre, hverken efter Euaning eller Hvitefeldt [17] paa Retterstedet beraabte sig paa sin Uskyldighed, hvilket dog var noget sædvanligt ved en saadan Leilighed. Derimod paakaldte han, ligesom en virkelig skyldig

²⁸⁾ Turpis serva ac vile mancipium. Euaning 179 o. f.

Misdæder, den guddommelige Forbarmelse over sig og Knud Gyldestierne; og den Forstrifning, som denne sidste maatte udstede førend han slap fra Fængslet, tyder paa, at heller ikke han har været ganske uskyldig; thiendt hans Deelagtighed i Dres Brøde mueligen blot har indskrænket sig til at være Medvider, eller maaskee rettere til at have erholdt Kundskab derom, uden at angive den. Forunderligt er det i øvrigt, at ingen af Beretningerne taler det mindste enten om hans eller Dres Forhør eller Forflaringer o. d.

Uden at tale om Kongens Haardnaffenhed i den haanlige Tilbagevliisning af Legaten Arcembolds og Dronningens Forbønner for Dre, som det ikke falder let at forklare, hvis denne havde været uskyldig, vil jeg blot endnu til Slutning tilføie en Bemærkning om Rigsraadets Forhold. Naar Hvitfeldt [16] indskyder den Sætning: „at Sigbrit eller Kongen ikke vilde lade sig sige“ — en Sætning, der i øvrigt mangler hos Euaning, som blot fortæller: at Kongen ikke røstes ved alle de Forbønner, der gjordes for Dre, men vedblev at være haard, umild og ubøielig endog ved Dronningens Knæfald — saa fristes man til at gjøre det Spørgsmaal: hvorfor paaastod da Rigsraadet ikke in pleno, efterat Intet var udrettet ved Forbøn og Knæfald, Dre frigiven, overeensstemmende med Raadets Dom, og Vøndernes Kiendelse erklæret for ugyldig? — Hertil maatte det efter Haandsættningen ei alene have været berettiget, men endog forpligtet. Alligevel finder man fra Raadets Side aldeles ingen Protest, hverken imod Vøndernes Ret, eller imod Executionen af disses Dom, hvis man vil kalde denne Kiendelse en Dom. I Aaret 1517 var Kongen dog endnu ikke i den Grad frygtet, at det hele Raad ei skulde have turdet vove at gjøre ham alvorlige Forestillinger imod en saadan Handling, som den, han stod i Begreb med at fuldbringe offentlig, dersom det havde været klart,

at ingen Brode hvilede paa Dre. Enten har da hele Rigsraadet her vlist en langt større Feighed end den, som Bønderne beskyldest for; eller det har selv neppe været ganske overbevist om Dres Uskyldighed. Har ingen af disse Dele været Tilfældet, da ligger der Noget, som ei er let at forklare, i Raadets Forhold; thi netop det, at Medlemmerne, efter Afviselsen af Bøndernes Kiendelse, sluttede sig til de Bønsfaldende for at udvirke Dres Venaadelse, og ei engang, da denne blev afflaet, gjorde det mindste alvorlige Skridt for at standse Henrettelsen, synes at vidne om en Erkiendelse af, at Retten ikke var paa Dres Side. Vil man her sige, at Raadets Indflydelse til at standse egenmægtig Fremfærd af Kongen var større i Haandfæstningen, end i Virkeligheden, saa er det dog i ethvert Tilfælde paafaldende, at et enkelt Medlem af Raadet, Biskop Ove Bilde, [18] turde efter Henrettelsen foreholde Kongen det Ukloge i hans Fremgangsmaade; men at det hele Raad i Forveien ikke dristede sig til at gjøre et Forsøg paa at standse den, ved at foreholde ham det Uretfærdige deri.

Overflue vi nu med eet Blik alle disse Ytringer og alle de paapegede Omstændigheder, saa fremtræder Torben Dre for os ingeniunde saa reen eller saa uskyldig i Dyvkes Død, som Rigsraadets Manifest og den skibbyiske Kronike ville gjøre ham. Juridisk eller historisk Visshed kan, paa Grund af de mangelfulde Kilder, naturligvis ikke bringes tilveie; men disse Bemærkninger have ogsaa kun til Hensigt at gjøre opmærksom paa, at der af en Deel Enkeltheder i Beretningerne udviker sig en stor Sandsynlighed for, at Kongen vel ikke saa ganske har manglet Grund til at anklage Torben Dre for, at han var den, der ved Gift havde bewirket Dyvkes Død. Hvad den anden Beskyldning for Besmittelse af den kongelige Seng, ved attenteret

Boldtaget mod Dyveke angaaer, da synes denne Brøde at have været in confesso, i det mindste for Bøndernes Ret, om den maaskee, strengt taget, oprindeligen ikke har været det, hvorfor Kongen vilde have den anseet; men dog af den Beskaffenhed, at Besmittelse, eller, om man hellere vil, fræk Vansælgelse af Kongens Sovestue og Seng ei har kunnet negtes. Dog er det muligt, at Kongen ogsaa her — efter Euanings ovennævnte Ytring — har drevet sin Ret til det Yderste.

III.

Om Torben Dres og Dyvekes Forhold til hinanden, og Skriveren Faaborgs Forhold til begge.

Jo længere vi komme bort fra det bestemte historiske Factum, Dyvekes Død, desto usikkrere blive de Indicier, der skulde tiene til at oplyse hele Sagens Sammenhæng. Det vilde upaatvivlelig kaste særdeles meget Lys paa de foregaaende Undersøgelser og deres Resultater, hvis de os overleverede Efterretninger tillode, med nogenlunde Tydelighed at gienneomsue det personlige Forhold imellem Dre og Dyveke, og vi tillige noget nøiere kjendte Omstændighederne ved Skriveren Faaborgs Domfældelse og Henrettelse. At ogsaa denne Katastrophe griber ind i de to Andres Sørgespil, er umiskjendeligt — men hvordan? Dette Spørgsmaal er det umueligt at besvare med Bestemthed, ja det er endog saare vanskeligt, at komme til nogen klar Forestilling derom.

At der imellem Dre og Dyveke har bestaaet et vist venskabeligt Forhold, derpaa henpeger ikke blot Hvitfeldts Fortælling [2]; men ogsaa den skibbyske Kronike, som her er en umiskjendelig Kilde, siger udtrykkelig: „at Torben

Dre var Dyveke overmaade kjær.²⁹⁾ Altsaa i det mindste fra Dyvekes Side har et venskabeligt Sindelag fundet Sted. Men at Torben — som Behrmann fortæller — var saa indtagen i hende, at han alvorligen tænkte paa at bede Kongen om hendes Haand,³⁰⁾ eller — som Vaden endog udvider Beretningen — at han yttrede Ønsket om, at maatte gifte hende³¹⁾ — er Noget, som ikke har den ringeste Siemmel i alle tilværende Kilder; det er blot en reent vilkaarlig Slutning af disse Forfattere, uledet af det hos Svitsfeldt omtalte Rygte, at Dres Venner havde bibragt Dyveke Gist, af Frygt for, at han skulde tage hende til ægte. [9]. — Dersom det virkelig havde forholdt sig saaledes, hvilket rigtig nok falder i det Utrolige, at disse Venner have næret en saadan Frygt: da synes Beretningen hos Svitsfeldt snarere at give Vink om, at Frykten kan være udsprungen, ikke saa meget af Dres eget Ønske og Forsæt at ægte Dyveke, som af Sigbrits Insinuationer for at bringe det imellem dem indtraadte Forhold til denne Udgang. Thi om deres Omgang ytrer Svitsfeldt: „der var vel noget om, at Sigbrit tilstedte sin Datter at stille sig venlig an imod Torben Dre, fordi hun var udi Meningen, at Torben skulde ville have hende tilægte, og Kongen lagt en Haand derhos.“ [2]. At Sigbrit kan have haft den Plan, at bringe et saadant Ægteskab istand, synes af flere let i sine faldende Grunde ikke at være urimeligt; at Kongen i saa Fald maa have været indviet i den, og maaskee have billiget den, modsiger hans Forhold heller ikke. [13]. Jeg har ovenfor bemærket den Yttring af Svaning, „at det hift og

²⁹⁾ — *T. O. Regis concubino, nomine Columba, vehementer charum.* Scr. Rr. Dan. II. 565—66.

³⁰⁾ Behrmann S. 109.

³¹⁾ Badens D. H. II. 431.

her omkring i Riget var bitterligt, at Raadet havde lagt en Plan til at fjerne Dyveke fra Kongen." Ved at betragte de forskellige forblommende Vink, der forekomme i Beretningerne, kunde man fristes til at falde paa den Formodning, at denne Plan har gaaet ud paa, ved en Hofintrigue, at gøre Dyvekes Trostfab mistænkt, og derved bringe hende og — hvad der vel var det egentlige Formaal — Sigbrit i Kongens Unaade; thi man seer, at Dyvekes Forhold ei alene til Dre, men ogsaa til Faaborg, er bleven angivet for Kongen at have været tvetydigt [1.2]. Var hiin Plan, maaskee ved en eller anden Rigsraads Indiscretion, bleven bragt ud iblandt Folk, saa kan man ikke antage, at den var Kongen og den snilde Sigbrit ubekendt; men snarere, at de have simuleret og derefter hemmelig taget deres Forholdsregler, og naar man betænker Forholdene ved Hoffet, lader det sig uden Vanskelighed forklare, hvorfor Kongen og Sigbrit benyttede en sig tilbydende Leilighed til om muligt at knytte det omtalte Ægteskab. Kongen var nu formælet med en ung og smuk Dronning, hvem han viste Opmærksomhed og Ære, og som han synes at have sluttet sig til med oprigtig Klærlighed; for sit Forhold til Dyveke havde han allerede erholdt Formaninger af sin mægtige Svoger Keiser Carl, hvis Vensteb var ham vigtigt til Udførelsen af sine Planer mod Overrige; ei at tale om de Paa mindelser, han skal have erholdt af Hofmesterinden Anna Meinstrup og Erkebiskpen Grit Valkendorp, og den Forargelse, som Folket vedblev at tage af dette Forhold. At baade Kongen og Sigbrit, og maaskee Dyveke med, forenede sig om at benytte Rigsraadets Nærker til at bringe den sidste, hvis Hærfømt vel ikke var saa ringe, som den er bleven anseet for, (?) i en anstændig ægteskabelig Eftilling, kunde vel ansees for ganske naturligt. Heraf kan man da forklare sig de ovenfor af Hvitfeldt brugte Udtryk: at Sigbrit tilstedte sin Datter at stille sig

venlig an imod Torben Dre o. s. v., ligesom ogsaa Kongens hele, ellers forunderlige Forhold i denne delicate Sag. Esvaning beretter [2], at Faaborg havde fortalt Kongen, at Dre havde kastet Dyveke paa den kongelige Seng og spøgt for frit med hende, og at han derved bragte Dre i Mistanke hos Kongen. Øvitsfeldt udtrykker denne Angivelse saaledes: „at han (Dre) skulde omgaaes noget rundeligere med hende, end ham burde,“ og at Sigbrit tilstedte det. Og herved er det mærkeligt, at Kongen, hvem Dres Forhold var bekendt, i lang Tid ikke yttrede mindste Tegn til Skindsyge eller Brede derover; men endog saa Maanedes før Dyvekes Død forlehnede ham med Lindholms Slot³²⁾, hvorved Dre naturligvis maatte blive tryk. Først efter Dyvekes Død var det, at Kongen begyndte at røre ved dette Forhold. Alt et saadant Ægteskab imidlertid var Dres Alvor, eller at han nogensinde har tænkt derpaa, eller yttret Døse derom, nævne Beretningerne ikke med et eneste Ord, lige saa lidet som de give Hr. Allens Yttring Medhold: at Dre havde næret en uskyldig Kærlighed for Dyveke; Udtrykkene hos Esvaning tyde — som allerede ovenfor er vlist — netop hen paa det Modsatte, og stemme meget vel overeens med den Charakteristik, som den skibbyste Kronike giver af Manden. Den beskriver ham nemlig som et voldsomt og utaaleligt Menneske, og som en Mand af et grusomt og tyrannisk Sindelag, der ikke manglede Andet end Magten for at gjøre sig gjeldende; og uagtet Forfatteren erklærer ham uskyldig i Dyvekes Død, finder han alligevel hans Henrettelse velfortient, betragtet som en Siengjeldelse af den guddommelige Retfærdighed og en Straf for hans mangehaande Laster³³⁾. Sverken denne Charakteristik eller den

³²⁾ Behrmann I. S. 112.

³³⁾ Det hedder nemlig om hans Henrettelse: *Iuste nihilominus, si pensetur divina providentia, nam idem Torbernus erat homo multis*

Maade, hvorpaa han behandlede Dyveke i Kongens Sovestue, tillader os at tænke ham som en sentimental eller oprigtig Elsker, der blot af Kjærlighed til et saadant Fruentimmer skulde sætte andre Hensyn tilside; snarere træder han frem for os som en Mand, der nok kunde bringes til at indlede et Elskovsventyr med Kongens Frille, ja vel endog til at bruge Gaandgribeligheder for at naae sit Maal, uden klart at tænke over Folgerne. Hans Eetsindighed kan nu, ved Kongens, og især ved Sigbrits List, have indviklet ham saa dybt i hans egen Snare, at han — efterat have forgrebet sig paa Dyveke, eller anmodet hende om Kjærlighed, som Hvitfeldt lader ham selv sige — kom i en saadan Stilling, at han blev nødsaget til enten at ægte hende eller, for at slippe ud af Snaren igien, gribe til det voldsomme Middel, at rydde hende hemmelig af Veien. Hans Slægtninges og Venners Forestillinger imod Giftermaalet og hans egen Gressfølelse, i Forening med hans brutale og samvittighedsløse Tænkemaade, kunde da let bringe ham til at tage sin Tilflugt til den sidste Udvei. Paa denne Maade er det ogsaa tænkeligt, at Knud Gyldenstjerne, som hans fortrolige Ven, kunde blive indviklet i Gistblanderiet, om ikke som virksom Deeltager, saa dog som bifaldende Medvider; thi at dennes Fornærmelse mod Kongen udsprang af denne Sag, derpaa hentyde Euanings og Hvitfeldts Ord [17]. Men heri ligger da ogsaa en Bestyrkelse for Resultatet af de foregaaende Bemærkninger. Ved et saadant Udfald af deres Plan maatte baade Kongen og Sigbrit have følt sig paa det skarpeste berørte. Naturligvis maatte deres Forbittrelse vende sig, ei alene mod Dre, som Forgiftelsens Ophavsmand, men

viciis opertus, omnibus violentus et intolerabilis, nec minus tyrannus futurus, quam erat Christiernus Rex, si tam habuisset magnum principatum, quam habebat animum crudelem ac impium. Scr. Rr. Dan. II. 566.

ogsaa imod hans Venner og mod Rigsraadet, der havde arbejdet dem imod; og alt dette kan vel ogsaa have bidraget, baade til Kongens Fremgangsmaade for at faae Dres Forhold imod Dyveke oplyst, og til den Foragt, hvormed han afviste den indlagte Forbøn. Alt Intet herom kan siges med Visshed, er en Selvsølge af Beretningernes Veskaffenhed.

Endnu en anden vanskelig Gaade knytter sig til denne Begivenhed; det er Skriveren Faaborgs Katastrophe. Ifølge de forhaanden værende historiske Efterretninger synes han at have spillet en ikke uvigtig Rolle i den hele Sag, baade før og efter sin Død. Den skibbyiske Krønike, saavelsom Esvaning og Svitsfeldt [1.2.] skildre ham som et flet og høvngierigt Menneſke, der ved sin Hovmod og sin Trods paa Kongens Gudeſt havde fornærmet mange Fornemme, men meest Torben Dre, ja Dyveke selv; og der fortælles i den skibbyiske Krønike, at det var hendes Had, som var Aarsag til hans Død. Thi da hun fik hans Henrettelse at vide, skal hun hulkende have ſlaaet ſig for Bryſtet og udraabt: „At han er bleven hængt, har jeg virket meget til; den guddommelige Miſkundhed tilgive mig!“³⁴).

Alle Beretninger ſige, at han spillede en Angivers Rolle, og det er ikke uſandsynligt, at Kongen har brugt ham til at udſpejde Torben, hvilket denne maaskee har mærket og, opbragt derved, lured paa Feilighed til hans Undergang. At Kongen ikke vilde give Faaborg det ledige Kanikedom, ſeend han havde aflagt Regnskab til ſin Forefatte, var i ſin Orden; men mærkeligt er det, at Esvaning vil give at forſtaae [5], at een af de Grunde, der bevægede ham til at paalægge Dre at

³⁴) — eiusdem concubine odio periclitatus est. — Quod cum rescivisset (Columbula), in oppido Helsingorensi constituta, dixisse fertur singultiens ac tunso pectore: Huic suspendio valde sum cooperativa, ignoscat mihi divina clementia! Scr. Rer. Dan. II. 567.

fordre Regnskab af Faaborg og derved bringe ham i Ulykke, var et hemmeligt Had, fordi Faaborg var angivet for at have lønlig Omgængelse med Dyveke. Maaſkee vi her kunne ſpore Rigsraadets Plan til at gjøre hende miſtænkt for Utroſkab; mueligen har han ogsaa villet ſpille Torbens Medbiller, og derved ſaaet ham og Dyveke til Fiender. Det Hele ſynes imidlertid at have været en Bæv af Intriguer, hvori Faaborg, deels ſom et Redſkab for Andre, deels af egen Drift, har taget Deel, og derved er bleven et Offer for ſine egne og Andres Rænker, ved at være baade Angiver og Angiven. Have Kongen og Sigbrit havt den omtalte Egteſkabsplan, da var det naturligt, at de maatte ønske en Perſon bortfiernet, hvis Indvikling i Forholdene og hvis Rænkefuldhed, i Forening med det Rygte, der var ifærd med at udbredes om hans Forſtaeſſe med Dyveke, ſaares let kunde forſtyrre det Hele, og de kunde nok indſee, at Dre med Glæde vilde gribe Leiligheden til at fængſle ham; men deraf følger endnu ikke, at Kongen har villet hans Død ved en uretfærdig Fremgangsmaade. Vel ſiger Ewaning, at Kongen undervejs til Roekſilde overlagde med ſig ſelv om at rydde Skriveren af Veien, og Faaborg ſelv ſynes ved ſin Henrettelſe at have villet kaſte nogen Skyld paa Kongen; men en Konges lønlige Overtuieſe med ſig ſelv af denne Art bliver ikke let Gienſtand for en Hiſtorieſkrivers Erfaring; Ewaning har her rimeligviis kun gjort en Slutning af Sagens endelige Udfald, — og Faaborgs Vebreidelſe er tillige ſaa ubestemt, at den gierne kan være fremført, fordi Kongen i ſin Graværelſe ikke havde gjort noget Skridt for at redde ham fra Døden³⁴⁾. I alt Fald har

³⁴⁾ — „suadebat adolescentibus, ut semper meminerint huius sententiae propheticæ: Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum, in quibus non est salus. Chron. Skib. S. R. D. II. 566.

Kongen rimeligvis ikke tænkt paa, at Faaborgs Sag skulde have faaet en saa hovedfulds Ende, medens han var i Jylland.

Hvad Dyveke har medvirket til denne Katastrophe, og hvorledes det egentlig har hængt sammen med Faaborgs Regnskabsbog, eller hvad det bestemte Indhold af Kongens Brev til Dre har været, derom vedblive vi at være i Uvisshed. Kongen havde — ifølge Ewaning, [5] med hvem Hvilsfeldt paa dette Sted næsten ordret stemmer overens — skrevet til Dre, at han skulde fordre Regnskab af Faaborg, og dersom nogen Mangel derved befandtes, handle med ham efter Lov og Ret; men Ewaning seier til, at kun efter et almindeligt Rygte var dette Hovedindholdet af Kongens Brev. Da Faaborg nu et kunde gjøre Regnskab, fordi, som han klagede over, nogle Blade vare udrevne af hans Bog, blev han kastet i Fængsel, dømsfældt og hængt. Dersom man af Dyvekes hestige Udbrud ved Efterretningen om hans Henrettelse tør drage nogen Slutning, kunde Mistanken falde paa hende om, at hun har ladet Blade rive ud af Faaborgs Bog, og givet Kongen et Vink om, at der vare Misligheder ved hans Regnskab. Imidlertid skeete Fængsling, Dom og Henrettelse med en saadan Hast, at inden Kongen efter nogle Ugers Fraværelse paa sin Reise i Jylland kom tilbage, var hele Sagen endt og næsten glemt. At Dre ved denne Leilighed neppe ganske har handlet efter Lov og Ret, men snarere vilkaarligt, kan næsten ikke omtvivles. Ingen af Beretningerne sige, at Faaborg var skyldig, men at han blev hængt blot for Mistanke om, at han havde begaaet Tyveri eller Underfløb (ob peculatus suspicionem. Svan. I³⁶); den offentlige Mening frifindte ham, og paastod, at der var illet for meget med hans Henrettelse [19]. Ewaning fortæller [8. 9.], at mange Rygter om den hængte Skriver vare i Omløb,

³⁵) Suspensus ob furti suspicionem. Chron. Skib. I. c.

hvilke ophørte ved Kongens Hiemkomst, og laae ligesom begravne indtil Dyvekes Død; men da denne indtraf næsten et heelt Aar derefter, levede de pludseligen op igien. Denne Omstændighed synes at være et Vink om, at Dres Uskyldighed ikke var erklænt af den offentlige Mening, hverken i Henseende til Faaborgs Henrettelse, eller Dyvekes Død. Men det er Skade, at Ewaning ikke har fortalt Indholdet af hine Rygter, og har ladet sig nøie med at antyde, at de satte Faaborgs Katastrophe i Forbindelse med Dyvekes Forgiftelse, og derved tillige Rigsraadets Plan til at fjerne hende fra Kongen. Alt er her saa dunkelt, at den Sammenhæng, som kan udfindes deri, vil komme til at beroe paa blotte usikre Gissninger. Saa meget synes imidlertid klart, at Dre vistnok her har været baade Klager og Dommer i Faaborgs Sag, hvilken langt fra ikke er bleven behandlet med den Offentlighed, som Dres egen Sag blev det Aaret efter. Rygterne om Slotsherrens lovstridige Udsærd ved denne Leilighed kan maaskee ogsaa have haft nogen Indflydelse paa Kongens Forhold ved Anklagen imod ham, og vel endog givet Ideen til Nedsættelsen af Bøndernes Ret. Havde nemlig Adelsmanden udenfor Loven, tværtimod Kongens udukyndige Paamindelse, dømt en borgerlig underordnet Tjener til Døden for en blot Mistanke om Uredelighed — Ewaning lægger rigtignok til: „og flere andre Aarsager,“ men betegner dem ikke nærmere — og uden videre Omstændigheder ladet Dommen fuldbyrde: saa meente Kongen maaskee at ville gjøre Giengeeld, ved at lade den samme Adelsmand ved en Ret udenfor Loven domme for en vistnok ikke ugrundet Mistanke om Giftblanderi og andet Mere, og derpaa henrette, efterat den formentlige Ret var bleven Kongen negtet ved den ordinaire Domstol. En Synderlighed er det i ethvert Tilfælde, som allerede er bemærket, at ingen af Beretningerne omtaler nogen Protest, hverken

fra Dres, eller Rigsraadets, eller Adels Side, imod den usædvanlige Rettergangsmaade.

Hvad endelig angaaer Redtagelsen af Faaborgs Eeg af Galgen, hvorefter Svitsfeldt fortæller [19], da har et engang denne Forfatter været ligesom at paabyrde Kongen et Bedrageri ved denne Leilighed, hvad dog baade Behrmann og Baden uden Omsvøb og uden Hiemmel gjøre. Han siger blot: „Somme mene, at Kongen selv fik Graabrødre-Munke til at holde Eys over Eget.“ — At han ved disse „Somme“ ikke har tænkt paa Dem, der vare samtidige med Begivenheden, men samtidige med ham selv: fristes man til at antage, ei alene af Ordet „mene“ i Præsens, men ogsaa deraf, at Ewaning ikke taler et Ord om, at en saadan Mistanke hvilede paa Kongen. Ewaning fortæller blot, at medens Kongen pønsede paa, hvorledes han skulde finde Leilighed til at stille Rigsraadets og Adels hadefulde Yttringer imod ham over Dres Henrettelse, hændte det sig, at Slotsvagterne midt om Natten saae Eys over Faaborgs Eeg; at dette skete oftere; at det først ved Rygtet kom til Kongens Kundskab, og at han, da Vagten næste Nat efter Befaling havde meldt det, selv saae en skinnende Glands, ligesom et tændt Eys, over Eget; „men — tilføier Ewaning — om det var et Meteor, eller det kom af Jordens Fugtighed, Elum eller andet antændeligt Stof, kunde hverken Kongen eller de af ham adspurgte Lærde vide; men han anvendte alt dette til Skriverens Ore, og bestræbte sig for deraf at bevise hans Uskyldighed“ o. s. v. — Her er altsaa intet Spor til nogen Mistanke om Bedrageri; men rimeligviis have Christian den Andens Fiender sidenester ogsaa her villet paabyrde ham en Gethed, som hine nyere Historieforfattere uden Betænkning have optaget og forvandlet fra Mistanke til Visshed. I hvor overtroisk Ewaning end var, har han dog her søgt efter en naturlig Marsag, skøndt han ei har kunnet udfinde den; men efter hans

Fremstilling var Kongen uskyldig. Faaborgs Eelig havde hængt i Galgen fra 10de November 1516 til efter 29de November 1517, da Torben Dre blev henrettet, altsaa fulde 13 Maaned; en Tid, der vel maatte være tilstrækkelig til at bringe det i Forraadnelse. Det er nu bekiendt nok, at der af Eelig, under visse Stadier af Forraadnelsesprocessen, kan udvikle sig en gasagtig Materie, der under visse Betingelser antænder sig selv, og i Frastand viser sig som brændende Lys eller Blus; men jeg er ikke Physiker nok for at kunne afgjøre, om Sligt kan være muligt ved et Eelig i December Maaned, efterat det over et heelt Aar har hængt i fri Luft.

Uagtet disse Bemærkninger endnu ere langt fra at udtømme den Siensstand, de behandle, haaber jeg dog at have paavist, at den her omhandlede Begivenhed slet ikke kan hænge saaledes sammen, som Svitsfeldt har villet fremstille den, og som alle følgende Historieskrivere efter ham ligefrem have fortalt den; og det er mit Ønske, at de i det mindste maatte bringe en tilkommende Historieskriver til at foretage en nøiagtig Undersøgelse af de tilværende Beretninger, førend han nedskriver eller udskriver denne Begivenhed ligefrem efter sine Forgængere.
